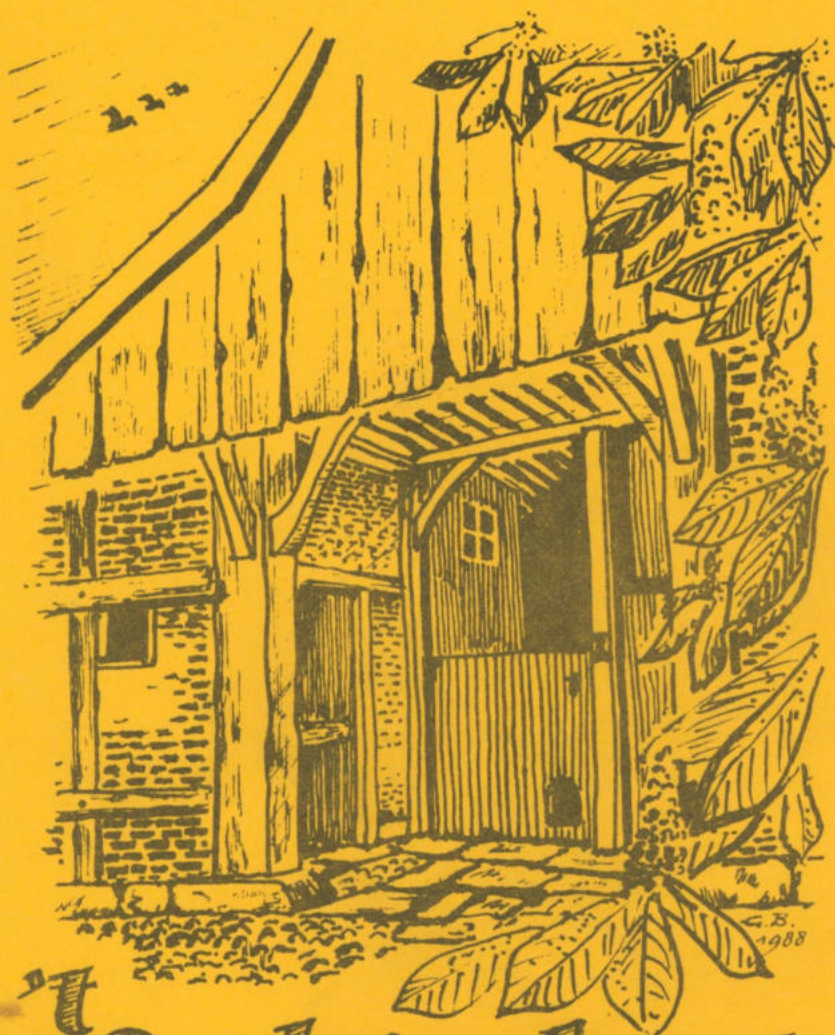

het Onderschoep

Contactorgaan van de Stichting Heemkunde Denekamp

11 e jaargang 1989 nr. 3

ISSN 0920-864 X

t Onderschoer

De oude Twentse boerderijen hadden vaak een onderschoer, als een soort portaal vóór de poortachtige hoofdtoegang naar de deel. Deze toegang was voorzien van de dubbele "niendeurn", welke aaneensloten tegen de uitneembare middenstijl: n stiepel.

De stiepel kon zijn voorzien van het huismerk of een andere versiering. Bovendien had de stiepel een figuurlijke betekenis. Daarin bleef immers eens het 'broadspit' steken, dat een 'huun' of 'huunenwiefke' een brutale boerenknecht nagooide. Als n stiepel verwijderd was konden de volgela-den oogstwagens er doorrijden tot onder 't slop'. In het stiepelgat sloot 'de Lappe' uit het Aams-veen het blauwe dämpke dat de zwarte dood ver-oorzaakte. In Ootmarsum trekt men bij het 'vlög-geln' um n stiepel.

Door het hoondergat van de niendeur konden de laatste kippen naar binnen. De hofhond Siep of Pollo kon ook 's nachts een oogje houden op het erf achter het huis. De boer zelf tenslotte kon veilig uitkijken 'oawer n ondersten niendeur'.

Het onderschoer was een veilige schuilplaats bij slecht weer. Vaak ook diende het als bergplaats voor het dagelijkse gerief, zoals 'n riesbessem, zicht, strikhaakn, ploogstraampn en de peerde-zellns'.

Menig boerenzoon zal in het onderschoer zijn liefde verklaard hebben 'an zien wich', dat dan vaak weer leidde tot een 'brulfte' en tot het voortbestaan van het Twentse geslacht.

Kortom, het onderschoer had in het leven van de Twentenaar een functie van verbinding tussen binnen en buiten. Het was een veilige bewaar-plaats, het leende zich goed als uitzichtpunt en het bood plaats voor menselijke contacten. Daar-om dit Onderschoer als symbool van het streven van de

Stichting Heemkunde Denekamp.

- Idee voor Onderschoer als titel voor dit blad en tekst is van J.A.Veldhuis te Denekamp (1918-1979).
- De omslagtekening is van Gerh.Broekhuis te Denekamp.

11 e jaargang 1989 nr. 3**in dit nummer****'t ONDERSCHOER**

't Onderschoer verschijnt vier keer per jaar, aan het eind van elk kwartaal en wordt toegezonden aan de donateurs.

OPLAGE

De oplage bedraagt 1100 stuks. Abonnementsprijs: f.15,- per jaar.

Losse nummers: f.5,- exclusief verzendkosten. Verkrijgbaar bij 't Heemhoes en bij enkele boekhandels in de regio.

KOPY

Kopy voor dit blad moet twee maanden voor verschijning ingeleverd worden bij de redactie, p/a Diepengoor 16, 7591 BW Denekamp.

Publikaties blijven eigendom van de auteur. Overname van artikelen, geheel of gedeeltelijk, is alleen toegestaan na toestemming van de schrijver of de redactie van dit blad.

REDACTIE

H.J.Asma, Willem Wegewartstr.1, 7591 TZ Denekamp; tel.(05413) 2434.

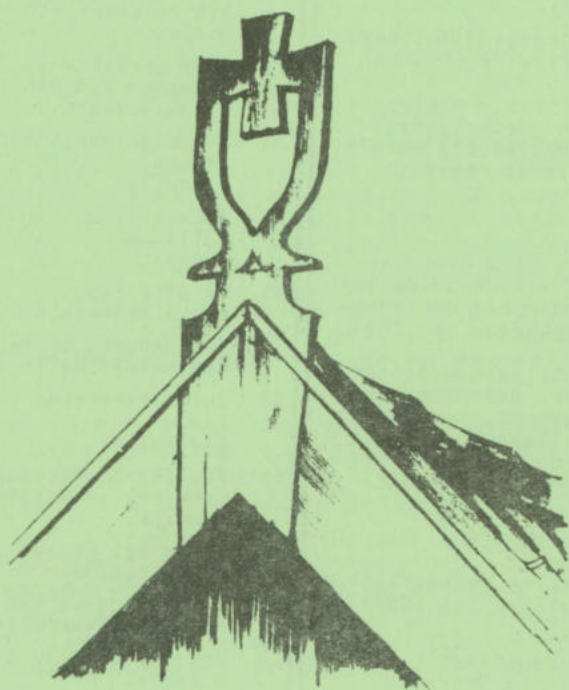
H.C.M.Boink-Wagenvoort, Diepengoor 16, 7591 BW Denekamp.

W.A.J.Nijhuis, Kasteellaan 4, 7591 PT Denekamp, tel.(05413) 1453.

J.A.den Ouden, de Roerdomp 42, 7591 JB Denekamp; tel.(05413) 2800.

H.Boink, Diepengoor 16, 7591 BW Denekamp; tel.(05413) 2261; (eindredacteur).

- 1 n Woord van te veurtn.
H.Boink.
- 5 Niejs van 't Heemhoes.
- 17 Voor u, door u.
H.Boink.
- 19 Uit de krant van nu.
H.Asma.
- 21 Onze straatnamen.
H.Boink, J.A.den Ouden,
W.A.J.Nijhuis.
- 23 Jeugdherinneringen aan Denekamp.
J.Eertman.
- 27 Volkstelling van 1795 in Tilligte.
H.Asma.
- 31 De wintermug.
W.A.J.Nijhuis.
- 35 Van Neugers en Meuters.
Samenstelling Th.Looman.
- 43 Zuivelfabrieken in Nederland.
B.J.Rolink.
- 45 Replica St.Nicolaaskerk van Denekamp in Metelen.
H.Boink.
- 47 Langs het kanaal.
W.H.Dingeldein.
- 49 Jans en Hanna oet t Brook.
Mevr.E.Bos-Hermelink.
- 53 Op zoek naar de glimworm.
J.Bruns.
- 55 Klopjes.
H.Asma/Th.Schopbarteld.
- 57 Johan Spekhorst vertelt over het kanaal Almelo-Nordhorn. (II).
H.Asma.

Gevelteken op boerderij Veld-Luuks in Tilligte.
Miskelk bekroond door het kruis.
Negentiende-eeuws.

Jan Jans.

Mag het ietsje meer? Met zo'n schitterende zomer in ons land als dit jaar, die door zowel boer als burger goed ervaren is, een vraag, die we natuurlijk niet mogen stellen.

Toch hoor je het vaak: mag het ietsje meer, mag het een onsje meer? In groentewinkel, slagerij of op de markt is het geen uitzondering. Dat "meer" is kennelijk beter ingeburgerd dan het te doen met iets minder. Want met minder lijkt 't moeilijk te kunnen. Automatisch wordt uitgegaan van "meer", terwijl dat helemaal niet zo vanzelfsprekend zou moeten zijn.

Voorals niet als het om goederen gaat, afkomstig uit de agrarische sector en dat omvat voor een groot deel ons voedselpatroon.

Al fietsende door ons mooi en op vele plaatsen zo natuurlijk lijkende Twentse landschap word je hiermee indirect geconfronteerd als je tussen de zo massaal geteelde snijmaïs, die je links en rechts aan je ogen voorbij ziet glijden, grote weilanden ziet rijkelijk gevuld met zwart- en roodbonten. Tegelijkertijd ontgaat je niet dat bij de agrariërs zulke grote voorraden kuilvoer zitten waarbij nog van vorig jaar en

stallen vol met meststieren en aan de geur te raden met dito varkens. Dieren, bestemd voor consumptie.

De groei lijkt ongeremd door te gaan.... naar nog meer. Toch zullen we in onze consumptiemaatschappij toe moeten naar ietsje minder. Vooral ook zal ons consumptiepatroon moeten veranderen. Zo zullen we bereid moeten zijn voor bepaalde goederen wat meer te betalen. Een in alle opzichten verantwoorde productie ervan vraagt meer en andere inspanning.

Natuurlijk: een Hollandse tomaat in de winter, dat kan allemaal, maar wat kost dit aan aardgas, waarop we toch zuinig moeten zijn? En wat te zeggen van die van overvloed uitpuilende koude en warme buffets, waarvoor heel wat dieren, zoals zwart- en roodbonten het loodje hebben moeten leggen, terwijl we na afloop moeten vaststellen dat de helft wordt weggegooid? Dieren gebruiken om onze door overdaad gevoede wellustige gevoelens te bevredigen kan nooit de bedoeling zijn geweest. Mag het (nog) ietsje meer?

Laten we dat eens goed op ons laten inwerken. Wij consumenten spelen een grote rol in de hele milieu-problematiek. We zullen ons meer natuur- en milieubewust gedragen, wat een groot uitstralingseffect zal hebben.

Wij mensen gedragen ons vaak als rentmeesters van de natuur, soms zelfs heel voorbeeldig lijkend. Maar die houding moeten we ons toch maar niet zo aanmeten en zeker niet met de kennis die we er nu van hebben. Waarin verschilt overigens een rentmeester van een klein heersertje? Mag het ietsje meer, met minder?

Onze houding ten opzichte van de natuur zou er een moeten zijn van gelijkheid, als waren we partners en daarmee bedoel ik dat we niet zonder elkaar kunnen, dat we elkaar nodig hebben. Dat biedt mijns inziens reëel perspectief. Het gaat immers niet alleen om het nut van de natuur voor ons mensen, maar vooral ook is van belang de waarde van de natuur zelf. We moeten de natuur erkennen als een eigen zelfstandige waarde. Dan komt de natuur op gelijke hoogte van de cultuur, de mens.

Dat maatregelen met een zeer ingrijpend karakter nodig zijn om dit allemaal te bereiken wordt door vrijwel niemand meer ontkend.

Want het is gewoon niet anders, we zullen een deel van onze welvaart moeten afstaan uit zorg voor een gezond milieu, wat overigens niet betekent dat ons welzijn, ons welbevinden er minder om hoeft te worden. We zullen ons er dan wel eerst beter van bewust moeten worden dat het ook echt anders moet.

Dan pas ook zullen we bereid zijn zonder veel gewee-
klaag de nodige offers te brengen.

Offers? Offers, waarvoor? Dat zijn geen offers, de aarde gezond houden is onze voornaamste plicht, daarover zouden geen ellenlange discussies moeten worden gehouden, die zeker al wel een klein regenwoud aan papier hebben gekost. Milieubewust denken is niet moeilijk, maar milieubewust leven vereist durf. Kan het ietsje minder?

De zorg voor ons milieu, onze leefomgeving, ons woon-
plekje gaat ons allemaal aan, het is evengoed heemkun-
dewerk als bijvoorbeeld pleiten voor het instandhouden
van onze "mooderspraak". We hebben toch ook allemaal
zo'n plekje onder de zon op deze wereld. Voor de een
is dat het eigen dorp, de wijk of de stad. Een ander

heeft de grenzen duidelijk verlegd.

De laatste tientallen jaren zijn we zover af komen te staan van de natuur in onze natuurlijke leefomgeving dat grote groepen mensen absoluut niet meer weten hoe deze functioneert.

Dat moet weer allemaal opnieuw ontdekt worden. Daardoor zullen we weer anders tegen de dingen in ons milieu aankijken. We geven er nieuwe zin aan, waardoor we wat zorgzamer zullen omspringen met dat milieu, dat eigen plekje. Hoe groter dat eigen plekje ervaren wordt, hoe verder we grenzen verleggen, des te groter wordt onze zorg voor een gezond milieu.

Daarom: mag het ietsje minder?

Geern töt tookn moal.

H.Boink.

Denekamp, 15 augustus 1989.

Scharrelvlees,
diervriendelijk.....
Die diertjes zijn toch
zo scharrelig,
zo enig,
zo fijn.....
die moeten we opeten.....

NIEJS VAN T HEEMHOES

In deze rubriek wordt u door bestuur en redactie op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen binnen de Stichting Heemkunde. Ook kunt u hierin o.m. nieuws vinden van werkgroepen, van excursies, lezingen en tentoonstellingen.

BESTUURSMUTATIES

nieuwe voorzitter

Toen hij vorig jaar werd benaderd voor de functie van voorzitter van de Stichting Heemkunde Denekamp heeft Herman Benneker nog wel even geaarzeld. Niet dat hem heemkunde niet lief was, integendeel, hij was al jaren donateur en had al actief deelgenomen aan de werkgroep genealogie. Maar wat werd er wel niet allemaal van de voorzitter verwacht? Want heemkunde stond nogal eens in de belangstelling mede als gevolg van juist in dat jaar veel georganiseerde activiteiten. Het bestuur heeft de heer Benneker evenwel zover kunnen krijgen dat hij bereid was een bestuursfunctie te willen aanvaarden. Hij wilde zich echter het reilen en zeilen eerst eens een half jaar aanzien voor hij definitief "ja" zou zeggen.

Het half jaar is inmiddels om en met ingang van 1 juli 1989 heeft Benneker het voorzitterschap van de ondertussen

800 donateurs tellende Stichting Heemkunde Denekamp op zich genomen. Het bestuur is hem hiervoor zeer erkentelijk en heeft alle vrouwen in een goede samenwerking.

Herman Benneker is geen onbekende in het maatschappelijk leven in Denekamp, waarin hij verschillende bestuursfuncties vervult. Maar heel veel Denekampers zullen hem vooral kennen als mijnheer Benneker, leeraar en directeur van de San Salvator Mavo te Denekamp, wat hij tot 1988 was.

uitbreiding bestuur

Zo ongeveer tegelijk met het aantreden van de nieuwe voorzitter is het bestuur uitgebreid met enkele nieuwe bestuursleden en wel de heren Antoon Morsink, Hennie Nolten en Bennie Tjhuis. Al verschillende jaren zijn deze mensen actief in een werkgroep van onze stichting. Vooraf is wel heel duidelijk gesteld dat deze bestuursfunctie niet gezien moet worden als een "erebaantje". Met an-

dere woorden alleen maar naar vergaderingen gaan en het dan wel goed vinden. Om dergelijke bestuursleden zal een organisatie over het algemeen niet gauw verleggen zitten. Deze opvatting werd ook door de nieuwe bestuursleden gedeeld.

Het bestuur mag op basis hiervan dan ook vertrouwen op een goede inzet en samenwerking.

bedankt

In de periode tussen het afscheid van voorzitter Borgman per 31 december 1988 en 1 juli 1989 zijn de hooners van voorzitter op deskundige wijze waargenomen door vice-voorzitter Coen Hamers, die hiervoor nogal eens in touw moest komen. Want van een voorzitter wordt nu eenmaal verwacht, dat hij zijn gezicht laat zien. Coen, bedankt, het bestuur hoopt nog lang van je kennis te mogen profiteren.

H.Boink.

ADRESWIJZIGING GRAAG DOORGEVEN

Met de verzendingen van 't Onderschoer komt het herhaaldelijk voor dat deze onbesteld terugkomen als gevolg van een adreswijziging die niet aan ons is doorgegeven.

Het wordt dan vaak zoeken om het nieuwe adres van de bewuste donateur-donatrice te achterhalen. Bovendien ontstaan er dan extra portokosten i.v.m. herverzending. Verzoeken daarom bij adreswijziging dit aan ons door te geven.

J.A.den Ouden.

HERINRICHTING BERNINKKAMER

Sinds enige maanden is het interieur van de Berninkkamer verrijkt met een bali en een schrijfbureau. De bali, compleet met opbergvakken, is

vervaardigd door G.de Winder. Informatiemateriaal is nu direct bij de hand, waardoor bezoekers nog een betere service geboden kan worden.

Het bureau werd ons aangeboden door een werkgroep voor een vriendenprijsje.

Al met al een aanzienlijke verbetering, ook voor de werksituatie.

J.A.den Ouden.

NIEUWE DONATEURS

Sinds de vorige aflevering van 't Onderschoer werden 22 nieuwe donateurs ingeschreven. Daarbij werd ook weer een rondgetal (800) bereikt.

Het donateursbestand is gestegen tot 802. Als 800ste donateur werd ingeschreven: Cafetaria Bosch te Denekamp.

A.G.M.Kokkeler, Hanzeweg 8, Denekamp; Fam.Elshof, Nieuwstr. 38, Soest; G.J.Pikkemaat, Bromeliastaart 6, Denekamp; Mw. Spel-Voshaar, Beukersmolen 16, Oldenzaal; G.E.Oord, Poortbultenhoek 61, Enschede; J.C. Bezuijen, Kloppendijk 54, Denekamp; G.A.Timmer, Churchillstraat 10, Denekamp; Mw.T.Mensink-Oude Elferink, Wilhelminastraat 13, Denekamp; H.C.A. ter Stege, Reigerslaan 58, Helmond; J.Bussink, Clematisstraat 122, Denekamp; J.H.H. Schiphorst, Pr.Hendrikstraat 27, Denekamp; G.M.Veldscholten, Johanninksweg 65, Denekamp; J.H.ter Brake, Hoofdstraat 114, Brekenkamp; J.Rikkink, Nordhornsestraat 192, Denekamp; G.F.Koop, Fonteinstraat 16, Oldenzaal; M.Hoekstra, Bromeliastaart 76, Denekamp; G.J. Damhuis, Schiphorstdijk 27, Denekamp; G.J.Zanderink, Nijenhaarweg 6, Beuningen; Cafetaria Bosch, Churchillstraat 65, Denekamp; Mw.A.M. Dierick-Weimans, Molenweg 43, Baarn; W.G.de Goeij, Jan van Zutphenstraat 248, Haarlem.

J.Zanderink.

OPENING TENTOONSTELLING

"100 JAAR KANAAL ALMELO-NORDHORN"

"Ik ben blij dat sommige aanwezigen moeilijk een plaats konden vinden, want dat toont de grote waarde van deze bijeenkomst", zei burgemeester Willeme woensdagavond 7 juni 1989 in museum Huize Keizer in zijn welkomstwoord bij de opening van de expositie over 100 jaar kanaal Almelo-Nordhorn, welke de afgelopen zomermaanden te zien was in dit museum. Hij vond het 100 jaar geleden gegraven kanaal geen economische mislukking, maar een investering met een onverwacht rendement op lange termijn. Nadat de burgemeester de werkgroepen van onze stichting die deze expositie hadden voorbereid en opgezet, had bedankt en eveneens de anderen die bijdragen leverden, gaf hij het woord aan de heer Reimerink uit Zwolle.

Reimerink, bekend en actief in natuur- en milieukringen hield een gedegen inleiding over het ontstaan van het kanaal en de natuurwaarde ervan. Verder gaf hij z'n visie op de toekomst van dit lintvormige natuurgebied. Mede aan de hand van wat meester Bernink vroeger schreef over de flora en fauna in dit gebied, vergeleek hij de huidige toestand met die van ongeveer 75 jaar geleden, toen het kanaal er amper een kwart eeuw lag. Daaruit bleek dat er al veel verdwenen is, maar dat er nu nog wel zo'n 370 soorten planten en 100 soorten vogels leven in en langs het kanaal. Zijn eindconclusie was dat een actief beheer nodig is, van beheerste recreatie en van misschien kleinschalig afplaggen en beweidings. Wellicht kunnen plaatselijke groepen als heemkundeverenigingen hun bijdrage leveren door ondermeer inventarisering van de nog aanwezige flora en fauna om zo te waarschuwen voor verdere achteruitgang.

Nadat burgemeester Willeme de heer Reimerink had bedankt, kreeg vice-voorzitter Hamers van onze stichting het woord. Hij dankte de werkgroepen die deze tentoonstelling tot stand brachten en verder leerlingen, leerkrachten en ouders van basisschool "De Hilgenhorst" en vader en zoon Van Deth, die prachtige maquettes van het kanaal vervaardigden. Daarna konden de aanwezigen op de zolder van museum Huize Keizer de expositie bekijken. Met behulp van oude archiefstukken, kranteberichten, tekeningen, foto's en veel ander materiaal was hier de gehele 100-jarige geschiedenis van het kanaal uitgebeeld. Er was aandacht besteed aan de aanleg, de gravers, de schepen en schippers, aan bruggen en brugwachters en vooral ook aan de planten- en dierenwereld in en om het kanaal. Bijzondere aandacht kreeg het prachtige werkstuk van "De Hilgenhorst", waarmee in drie delen het ontstaan van het kanaal en het vroegere en huidige gebruik werd uitgebeeld. Ook de door vader en zoon Van Deth op schaal nagebouwde kanaal-ophaalbrug was een fraai staaltje van huisvlijt.

H. Asma.

NATUURTOCHT LANGS KANAAL ALMELO - NORDHORN

Op dinsdagavond 18 juli 1989 organiseerde de werkgroep flora en fauna een natuurtocht langs het kanaal Almelo-Nordhorn. Ruim dertig personen waaronder veel jeugdigen, hebben genoten van de vele wilde bloemen die langs het kanaal groeien en bloeien. Een natuurgids vertelde over de bijzonderheden van de bloemen zoals de gele kleurstof die van het boerenwormkruid werd gemaakt en Johannes-olie dat van het St. Janskruid wordt gemaakt. Ook het leverkruid

is beslist niet zeldzaam en hielp vroeger tegen leverkwalen. Helaas is die kennis van planten en hun gebruik tegen ziektes en plagen nagevoel verdwenen, doordat men tegenwoordig alle middeltjes veel eenvoudiger bij de apotheker kan halen. Nog enkele interessante soorten die we tijdens deze excursie gezien hebben zijn: hemelssleutel, langbladerige ereprijs, kraailook, struikheide, dopheide, koningsvaren, brem, grasklokje, koninginnekruid of leverkruid, kattedaart, moerasspirea en de tormentil met zijn mooie gele bloempjes, om maar enkele soorten te noemen.

Vlak bij de Duitse grens werd even stil gestaan bij het heideveldje waar onze werkgroepleden al enige jaren aan het plaggen zijn geweest en waar de jonge heideplantjes spontaan weer terugkomen. Hier vliegen nu ook weer de prachtige lichtblauwe heideblauwtjes (vlinder).

Tenslotte werd een bezoek gebracht aan de sluis net over de Duitse grens, waar nog enkele zeldzame varens groeien. Ook troffen we hier de Zwolse anjer of steenanjer aan en het gele muurpeper. Deze planten zijn hier gekomen doordat het kanaal in open verbinding stond met de rivier de Dinkel, waardoor de zaden van wilde planten verspreid werden. Het was een leerzame excursie.

J. Bruns.

ORCHIDEËN LANGS KANAAL KANAAL ALMELO-NORDHORN

Het kanaal Almelo-Nordhorn bestaat nog steeds 100 jaar. Daarom nu weer enige aandacht daarvoor. Door de werkgroep flora en fauna werd en wordt beweerd dat de schoonheid van

het kanaal gevaar loopt. Wij menen dit te kunnen illustreren door het tellen van de orchideeën, planten die gevoelig zijn voor storingen. Door het werkgroepid H. Stoltenkamp werd in 1976 een strook van 1850 m langs het oostelijke deel van het kanaal geïnventariseerd met als resultaat: 215 exemplaren van de Gevlekte Orchis en 33 exemplaren van de Welriekende Nachtorchis (1976 was een gunstig jaar voor deze soorten). Het werkgroepid R. Bode heeft de telling in 1989 herhaald en kwam tot een totaal van respectievelijk 58 en nul! R. Bode heeft zelf in 1983 langs een ander stuk van het kanaal over een lengte van 900 m maar liefst 84 bloeiende exemplaren van de Welriekende Nachtorchis aangetroffen, in 1989 waren dat er nog maar 18!

Deze sterke achteruitgang heeft o.i. een aantal oorzaken:

1. toenemende verruiging, steeds meer bramen bijv., onder invloed van zure regen;
2. een ontoereikend maaibeheer;
3. door het restaureren van het schuivenhuisje is tezelfdertijd de waterstand opzette-lijk verlaagd;
4. vooral in het oostelijke deel stroomt grondwater (kwel) van de zwaarbemeste gronden naar het kanaal, wat ongunstig is voor de orchideeën.

Wanneer genoemde problemen niet aangepakt worden, zullen de gevolgen rampzalig zijn: het volledige verdwijnen van de Gevlekte Orchis en de Welriekende Nachtorchis van de oevers van het kanaal Almelo-Nordhorn.

H. A. Meek.

ONDERZOEK MARKEGRENZEN 1989

Van de Oudheidkamer Twente ontvingen we een verzoek om medewerking aan een onderzoek naar de vroegere markegrenzen van Twente en diverse afbakenings-

markeringen zoals markestenen, -palen, wigboldstenen etc.

In het "Inschrijven", het kwartaalorgaan van de Vereniging Oudheidkamer Twente, zal dit jaar aandacht besteed worden aan dit onderwerp.

Ook ligt het in de bedoeling om een documentatie te maken van alle markegrenzen in Twente, welke in de Oudheidkamer Twente in Enschede voor belangstellenden ter inzage zal zijn.

Het bestuur van onze stichting heeft vier leden van de Werkgroep Geschiedenis bereid gevonden aan dit project mee te werken te weten H.Asma, J.A. den Ouden, Th.Schopbarteld en B.Tijhuis. Inmiddels hebben reeds enkele bijeenkomsten in de Oudheidkamer plaatsgevonden. Indien er lezers zijn die inlichtingen kunnen verstrekken over bv. nog aanwezige markestenen of andere afbakeningen dan gaarne contact opnemen meteen van genoemde werkgroepleden of met 't Heemhoes, tel. (05413) 4656.

J.A.den Ouden.

WERKGROEP GESCHIEDENIS

Op maandag 12 juni 1989 hebben we de laatste bijeenkomst van het seizoen 1988/89 gehouden. Op deze avond werden ondermeer de ontwerpen voor drie exposities aan de leden voorgelegd die respectievelijk in 1990, 1991 en in 1992 zullen worden gehouden. Het ligt in de bedoeling om in het komende seizoen deze drie ontwerpen verder uit te werken en de voor deze exposities benodigde materialen bij elkaar te zoeken. Ook u kunt ons daarbij een handje helpen door ons materiaal te verschaffen of te lenen, of door ons te vertellen waar te zijner tijd geschikte spullen te krijgen zijn. Vooral voor de expositie van

1992 lijkt het nog wat vroeg, maar het is voor ons erg gemakkelijk om ruim van te voren te weten waar we geschikt materiaal kunnen krijgen.

expositie "Denekamp in 1940" (1990)

Deze wordt gehouden vanaf het voorjaar van 1990. We zoeken hiervoor ondermeer foto's van mensen en gebeurtenissen uit 1940, uit de gemeente Denekamp. Krante- en tijdschriftartikelen, bijzonderheden van clubs, verenigingen, ledenlijsten uit dat jaar, notulen, hoogten en dieptepunten. School- trouw- communie- en aannemingsfoto's, bidprentjes, geboorte- trouwen rouwkaarten. Herinneringen aan de Duitse inval in mei 1940, aan de mobilisatietijd, aan krijgsgevangenschap. Getuigenissen of tastbare zaken die herinneren aan verdere oorlogsgebeurtenissen in 1940. Verder zijn we op zoek naar huisraad uit de vooroorlogse jaren om er een gedeelte van de expositiezolder mee in te richten tot een huiskamer, zoals die er een halve eeuw geleden uitzag. Kortom, alles wat er aan kan meehelpen om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van Denekamp, zoals het er zo'n 50 jaar geleden uitzag, is welkom. Misschien komt u bij dat zoeken ook nog spullen tegen die we kunnen gebruiken voor de expositie in 1991.

het weer en de gevolgen (1991)

Voor deze expositie zoeken we ondermeer foto's uit deze streek van overstromingen, bv. van de Dinkel en het kanaal, van sneeuwoverlast en ijzel, van bliksem en blikseminslag, van stormgevolgen enz. Verder zoeken we weerspreuken en gezegdes. We willen graag horen van gedragingen van mensen, dieren en planten

als gevolg van bepaalde weersomstandigheden of weersveranderingen, weersvoorspellingen enz. Herinneringen aan hittegolven, langdurige droogtes, slechte zomers, lange en strenge winters, overstromingen, gevolgen van blikseminslag, slechte en goede oogsten en als gevolg van bepaalde weersomstandigheden.

Aan ander materiaal zoeken we ondermeer oude bijzondere barometers, thermometers en andere instrumenten om weersomstandigheden of de gevolgen ervan te meten.

Kortom voor deze tentoonstelling kunnen we alles gebruiken wat iets met het weer en de gevolgen ervan te maken heeft.

expositie over grenzen (1992)

Deze volgt in 1992, ook al in verband met het verdwijnen van de grenzen in Europa.

Hiervoor hebben we foto's nodig, bv. van grensovergangen hier in Twente, van situaties aan en bij die grenzen, vooral oude en oudere foto's.

Foto's van douanes en marechaussees hier uit de buurt, papieren en documenten, oude passen, foto's van grensstenen enz. Verhalen en wetenswaardigheden over en van het passeren van de grens, op de officiële manier of op een andere wijze, gegevens en verhalen over smokkelen en smokkelaars vooral uit vroegere tijden enz.

Vooraf in een grensplaats als Denekamp zullen toch veel mensen wonen die over deze zaken nog genoeg kunnen vertellen. Het is echter niet de bedoeling dat deze expositie alleen zal handelen over landsgrenzen ook zaken als gemeentegrenzen, markiegrenzen, grenzen van landerijen en erven van vroeger en nu, afbakeningsstenen en andere tekenen van eigendomsafbakening zullen de aandacht krijgen.

Zoals u ziet, de werkgroep geschiedenis wil het werk liever niet alleen doen, maar probeert ook uw hulp te krijgen.

H. Asma.

NAJAARSPROGRAMMA WERKGROEP FLORA EN FAUNA

De werkgroep flora en fauna kent vele soorten activiteiten, voor buiten en binnen. Wie belangstelling heeft voor de buitenactiviteiten "veldwerk" kan zich opgeven bij één van de leden. Zo zullen we in het najaar aandacht besteden aan de paddestoelen, aan de vogeltrek, afplaggen ....

Voor het binnengebeuren organiseren we o.a. twee dialezingen in het koetshuis van museum Huize Keizer, aanvang 20.00 uur.

* Begin oktober zal de heer ("meester") H. Horsthuis ons laten meegenieten van zijn grote hobby, de vlinders. Juist in dit jaar van de vlinder is het goed dat de heer Horsthuis ons hun schoonheid laat zien. Hij zal dat op de welbekende enthousiaste manier doen, zodat iedereen volgend jaar met wat meer aandacht naar deze kwetsbare juweeltjes zal kijken. Een nadere aankondiging over de datum zult u in het Denekamps Weekblad aantreffen.

* Dinsdag 7 november wordt verzorgd door de heer W. Gosemeijer. Het zal velen bekend zijn dat hij in de omgeving van Denekamp en in de grensstreek prachtige dia's weet te maken. Hij wil ons dan ook iets vertellen over de vogels aan deze en gene zijde van de grens.

H. A. Meek.

SCHENKINGEN

In het afgelopen kwartaal mochten we de hiernavolgende schenkingen ontvangen.

- * Van Fam.Punt, Denekamp: oude doosjes "Pril, Castella, koffie en sigarettendoosje van 1928".
- * Van Fam.J.Gosemeijer, Denekamp: boekje "De ontrecting der joden in Duitsland 1933".
- * Van Fam.Egberink-Bos, Denekamp: volledige klompenmakerij, zowel handmatig als machinaal; deze zal t.z.t. een plaats krijgen in het nog te stichten landbouw-mechanisatiemuseum.
- * Van Fam.Beckers, Denekamp: Gevelsteen uit molen van Schellings te Denekamp.
- * Van Fam.Broenink, Denekamp: album met oude foto's en prentbriefkaarten; kopie familiearchief.
- * Van de heer Lubbers, Denekamp: doos met bidprentjes.
- * Van Kon.Marechausseebrigade Oldenzaal: 2 ex. boek "Rozeblaadje" (uitgave t.g.v. beëindiging posten Denekamp en Glanerbrug).
- * Van de heer A.Tietmeijer, Metelen: weefspoel met garen.
- * Van Fam.Dekker, Kampen: 1 foto van brugwachter Greveling te Reutum.

J.A.den Ouden.

OPEN HUIS WERKGROEPEN HEEMKUNDE

Op zaterdag 7 en zondag 8 oktober 1989 houden de verschillende werkgroepen van onze stichting open huis in het koets-huis van museum Huize Keizer en in het Heemhoes. De bedoeling is dat elke werkgroep belangstellenden laat zien waarmee ze bezig was, wat ze op het

ogenblik doet en welke plannen ze in de toekomst nog tot uitvoering wil brengen.

U zult daar bijv. kunnen zien wat er zoal komt kijken voordat elk kwartaal 't Onderschoer bij u in de brievenbus ligt. Leden van de werkgroep flora en fauna zullen u ondermeer uitleggen waarom er bij verschillende boerderijen uilenkasten zijn geplaatst, waarom en hoe ze heide afplaggen en wat ze met een deel van het natuurgebied "t Goor" van plan zijn. Men zal u laten zien welke namen de boeren vroeger aan hun verschillende stukken en stukjes land hebben gegeven en hoe al deze namen met kaarten, foto's en de nodige toelichtingen binnen afzienbare tijd het veldnamenboek van de gemeente Denekamp zullen gaan vormen. De werkgroep boerderijenonderzoek zal uitleggen dat ze van plan is van verschillende boerderijen in onze gemeente, waarvan er vele al in de 16de en 17de eeuw bestonden, de geschiedenis uit te zoeken. Als u belangstelling hebt voor familienaamonderzoek en misschien nog eens een stamboom wilt maken, dan kan een bezoek tijdens dit "open huis" u misschien op weg helpen. Hopenlijk helpt dit weekend er ook aan mee om te komen tot nieuwe cursussen genealogie en tot de oprichting van een werkgroep genealogie, die behalve eigen stambomen, ook die van oude bekende Denekampse geslachten uitzoekt en opzet. De werkgroep dialect verzamelt momenteel oude Twentse gezegdes, spreekwoorden, gegevens van oude spelen en spelletjes en heeft op cassettebandjes het dialect van oudere mensen vastgelegd. Ook de werkgroep geschiedenis werkt met cassettebandjes en wil u dit weekend laten zien en horen hoe zo'n bandje tot stand komt, met wie er zoal gepraat is en over welke onderwerpen. Verder zal deze groep u ondermeer la-

ten zien hoe ze bezig is om een data-boekje voor de gemeenten Denekamp te maken en welke gegevens er reeds verzameld zijn. De werkgroep beheer wil u tonen hoeveel en welke foto's, bidprentjes, bevolkingsregisters, volkstellingen, krantenknipsels etc. er reeds zijn verzameld, welke boeken u uit onze bibliotheek kunt lenen en welke archiefstukken ter inzage liggen.

Kortom er is van alles te zien en te beleven voor mensen die belang stellen in datgene wat Heemkunde in Denekamp al ruim 14 jaar doet.

We hopen dat velen komen kijken, er veel van zullen opsteken en dat de diverse werkgroepen in ledental stijgen. Want behalve dat we aan de activiteiten van de werkgroepen wat meer bekendheid willen geven is het ook de bedoeling dat in dit weekend een flink aantal nieuwe werkgroepleden wordt geworven en uiteraard nieuwe donateurs. Iedereen is van harte welkom, de toegang is gratis evenals het kopje koffie, in 't Heemhoes en het koetshuis van museum Huize Keizer tijdens het "open weekend" op 7 en 8 oktober 1989.

H. Asma.

BIJDRAGE ANJERFONDSCOLLECTE

Ook dit jaar heeft onze stichting meegewerkt aan de plaatselijk georganiseerde collecte voor het Anjerfonds. De collectanten van onze stichting hebben f. 259,57 bijeengebracht. Volgens de regeling van het Anjerfonds wordt de collecterende instellingen 1/3 deel van de opbrengst via de burgemeester van de gemeente als bijdrage ter beschikking gesteld. In totaal is in Denekamp f. 2934,33 opgehaald door de collectanten.

Wij kregen f. 86,52 toegekend. Dank is hier op zijn plaats voor hen die de collecte hebben verzorgd.

H. Boink.

FLORON

Een nieuwe activiteit van de werkgroep flora en fauna.

Wie de publikaties over het 100-jarig kanaal gevolgd heeft weet hoe belangrijk de kennis van de verspreiding van planten is. In 1989 is een landelijk project, Floron, gestart om deze kennis te vergroten. Nederland is daartoe in km²-hokken (nl. 1x1km²) verdeeld. Van elk km-hok wil men weten welke soorten planten daar voorkomen. Aangezien veel planten moeilijk van elkaar te onderscheiden zijn, heeft men gekozen voor een beperkt aantal soorten. Deze soorten, 105 in getal, hebben gewoonlijk duidelijk herkenbare bloemen en zijn kenmerkend voor een groot aantal biotopen.

Voorbeelden zijn: Bosanemoon, Dalkruid, Hazepootje, Koningsvaren, Muskuskruid, Gevlekte Orchis, Struikhei, Waternavel en Zandblauwtje.

Voor dit project is drie jaar uitgetrokken. Om e.e.a. beter uitvoerbaar te maken heeft men Nederland verdeeld in een aantal districten met "aan het hoofd" een districtscordinator. De werkgroep heeft besloten aan dit project deel te nemen. Zij is dan ook begonnen met tellingen langs het kanaal (waar anders??). Wie in elk geval bovengenoemde planten kent en graag mee wil doen kan zich aanmelden bij ondergetekende:

H. A. Meek.

DENEKAMPSE OORLOGS-ERVARINGEN EN -HERINNERINGEN

Zoals het er nu naar uitziet zal het komende voorjaar door onze stichting een boek worden uitgegeven, waarin verschillende Denekampers van hun oorlogsherinneringen vertellen. Voor dit (eerste?) boek hebben we al voldoende materiaal bij elkaar. Dat wil niet zeggen dat we nu stoppen met het verzamelen van Denekampse oorlogsverhalen. Integendeel, al uw herinneringen en ervaringen uit die tijd, 1939/1945 zijn en blijven van harte welkom.

We willen die bewaren voor het nageslacht en ook gebruiken voor komende nummers van 't Onderschoer.

Het is bekend dat er heel veel mensen graag van hun ervaringen uit die jaren willen vertellen. De oorlogsperiode was dan ook wel een diep ingrijpend gebeuren, zo zelfs dat velen vaak nog hun leven indelen in twee periodes, namelijk vóór en na de oorlog. En aan de andere kant is er ook nog steeds veel belangstelling van de na-oorlogse generaties voor deze oorlogsjaren.

Soms krijg je zelfs de indruk dat de belangstelling alleen maar groter wordt. De "grote" gebeurtenissen uit de oorlog zijn over het algemeen voldoende bekend door boeken, kranten, radio, films en de televisie, maar wat de "gewone" mensen ter plaatse zoal hebben meegemaakt is nog niet zoveel bekend. Nu hebben we hier in Denekamp het geluk gehad dat meester Dingeldein, een deel van het dagelijks gebeuren in die tijd nauwgezet heeft bijgehouden en er veel van heeft opgetekend, maar tenslotte was dat ook de beleving en visie van één man.

Wat wij willen dat zijn de oorlogsbelevingen van zoveel mogelijk mensen uit de hele gemeente Denekamp. Van de man

of vrouw die in Duitsland werkte of in een van onze Twentse steden, van Denekampse winkeliers en ambachtslui, van huisvrouwen, van mensen die in die tijd nog naar school gingen en van boeren en boerinnen.

We hebben een groot aantal aandachtspunten op papier gezet om u een handje te helpen. Van dingen en zaken die bij mensen, die de oorlog bewust hebben meegemaakt, herinneringen zullen oproepen en die het schrijven of vertellen van hun oorlogsverhaal zullen vergemakkelijken. Kopieën van deze puntenlijst en verdere inlichtingen zijn te verkrijgen bij ondergetekende.

H. Asma.

DENEKAMPSE CULTURELE AVOND IN LÖNINGEN

Eind vorig jaar werd onze Stichting Heemkunde benaderd door de Heimatverein Löningen (Duitsland) over de mogelijkheid om een culturele avond te organiseren in Löningen in het Stadttheater "Forum". Met de Heimatverein Löningen heeft onze stichting sinds 1987 goede contacten.

Een speciale werkgroep van onze stichting nam contact op met daarvoor in aanmerking komende verenigingen en personen, welke bereid bleken om medewerking te verlenen aan de culturele avond.

Nadien volgden nog enkele besprekingen over de organisatie en de samenstelling van het programma. Het resultaat is dat de culturele avond plaatsvindt en wel op zaterdagavond 4 november 1989.

Medewerking zal o.a. verleend worden door: Muziekvereniging De Eendracht; Denekamps Mannenkoor; Folkloristische Dansgroep de Molndansers; H. Dierselhuys; Th. Kruse; H. Bergman; P. Leusman; St. Heemkunde Denekamp en VVV-

Denekamp.

Voor de deelnemers zijn hieraan geen kosten verbonden zelfs neemt Lönigen de buskosten voor haar rekening.

De zaal, waar wordt opgetreden, biedt plaats aan 500 personen. In het kader van cultuuruitwisseling is dit een goede gelegenheid Denekamp te presenteren "over de grens". Daarom ook worden gemeentebestuur en Culturele Commissie speciaal uitgenodigd door het gemeentebestuur van Lönigen voor een kennismaking vooraf die avond.

J.A.den Ouden.

METELN - DENEKAMP

Over onze deelname aan de activiteiten rond het 1100-jarig bestaan van Metelen is een afzonderlijk artikel in deze aflevering opgenomen.

De uitwisseling met kinderen uit Metelen vond dit jaar plaats op 19 juli en 2 augustus.

Op 19 juli kwam een groep kinderen uit Metelen naar Denekamp. Die middag werd een huifkarrit met pick-nick gemaakt door o.a. het Beuninger Achterveld. De huifkar was kosteloos beschikbaar gesteld door het Huifkarverhuurbedrijf Scholten uit Beuningen.

Op 2 augustus ging een groep kinderen uit Denekamp met de bus (beschikbaar gesteld door de Rabo-bank te Denekamp) naar Metelen, waar men in het "Jugendheim" samen met Duitse kinderen allerlei spelletjes deed.

Het bestuur wil allen bedanken die op de een of andere wijze hebben meegewerkt om deze uitwisseling mogelijk te maken. In het bijzonder de Stichting Gemeenschapswerk Denekamp, die behulpzaam was bij de organisatie.

H.Boink.

WERKSTUKKEN

Regelmatig en vooral voorafgaand aan examenperiodes doen leerlingen van het voortgezet onderwijs een beroep op onze Stichting Heemkunde. Men heeft dan gekozen voor een werkstuk over de geschiedenis of natuurhistorie van Denekamp. Het beschikbare materiaal wordt door onze Stichting in zulke gevallen welwillend beschikbaar gesteld of ter inzage gegeven. Wel wordt aan de leerlingen gevraagd om zo mogelijk een kopie van het werkstuk aan ons te verstrekken als tegenprestatie. Aan dit verzoek wordt dan ook meestal voldaan.

J.A.den Ouden.

CURSUSSEN GESCHIEDBEOEFENING

De Culturele Raad Overijssel heeft een brochure uitgegeven waarin cursussen staan voor amateur-historici. Zo zijn er cursussen m.b.t. het lezen en begrijpen van oude teksten. Dan is er een aantal cursussen over het gebruik van diverse bronnen en methoden van historisch onderzoek. Deze is sterk op de praktijk gericht en beoogt de cursisten noodzakelijke methodieken en vaardigheden van het historisch onderzoek te leren. Er wordt o.a. aandacht besteed aan het opzetten van een lokaal- of regionaal historisch onderzoek, aan literatuur- en archiefstudie en aan het werken van de onderzoekers tot een werkstuk. In de cursus historisch interview en video leren de cursisten hoe zij de geschiedenis van hun eigen woonplaats of streek met videorecorder en cassetterecorder kunnen vastleggen en presenteren. De cursus genealogie maakt de cursisten wegwijs in de verschillende bronnen voor genealogisch onderzoek.

De cursusbrochure is gratis verkrijgbaar bij de Culturele Raad Overijssel, Jacob Catsstraat 25, 8023 AE Zwolle, tel. (038) 537527.

Hier kan men zich ook opgeven voor de cursussen.

H.Boink.

NOABERBIJEENKOMSTEN HEEMKUNDE

Regelmatig, dat wil zeggen, twee maal per jaar houden de besturen van de heemkundeverenigingen uit Albergen, Denekamp, Ootmarsum, Reutum, Vasse en Weerselo een gezamenlijke bijeenkomst. Afwisselend treedt een van de verenigingen op als gastheer. De vorige herfst was Denekamp dat en de laatste keer op 3 april 1989 was de bijeenkomst in Albergen. Van onze stichting gingen er deze keer naar toe de heren Den Ouden, Benneker en Asma. Zo'n twintigtal afgevaardigden waren aanwezig.

Het doel van deze bijeenkomsten is om ideeën en plannen uit te wisselen en om elkaar wat beter te leren kennen. In Albergen kwam op 3 april ondermeer aan de orde: publikatie van veldnamen en de mogelijkheden op dat gebied. Verder is het voorstel van "Denekamp" tot toelating van de heemkundevereniging "De Dree Marken" uit De Lutte, na een vrij lange discussie aangenomen. Ook de pas opgerichte heemkundevereniging uit Langeveen zal waarschijnlijk op de eerstvolgende bijeenkomst, die in oktober in Weerselo wordt gehouden, aanwezig zijn. Mochten er in de toekomst nog meer al bestaande of nieuwe opgerichte heemkundeverenigingen willen toetreden, dan zal de groep waarschijnlijk in tweeën worden gesplitst om het geheel overzichtelijk en werkbaar te houden. In het algemeen genomen zijn het nuttige

bijeenkomsten, die we nog lang hopen te houden.

H.Asma.

NATUURONTWIKKELING IN HET BOERENLAND

De boer werkt in en met de natuur. Onlangs verscheen er een prachtige folder over de natuurontwikkeling in het boerenland. Hierin worden de subsidiemogelijkheden behandeld voor milieuvriendelijke boeren, die een handje willen helpen met het in stand houden van ons prachtige Twentse landschap met haar bezienswaardige flora en fauna.

Ja, ook de boeren zien terdege dat we voorzichtiger met ons leefmilieu moeten omspringen, zodat onze kinderen de bodem ook kunnen gebruiken om ook in de toekomst gezond voedsel te kunnen produceren.

Wij, mensen, hebben niet het alleenrecht op deze aarde, ook de planten en dieren hebben recht op leven. Agrariërs wordt gevraagd er eens over na te denken of erbij de boerderij mogelijkheden zijn om bijv. een drinkpoel "zoepkoel" voor het vee aan te leggen. Kleine hoekjes waar men moeilijk met machines kan keren of natte slecht begaanbare stukjes zijn geschikt om er een poel aan te leggen. Zulke overhoekjes kunnen zelfs rendabel gemaakt worden door de vergoedingen, die voor de natuurontwikkeling gegeven worden.

Vraag de gratis folder "Natuurontwikkeling in het boerenland" aan bij Natuur en Milieu Federatie Overijssel tel. (038) 217166. In deze folder staan de adressen en telefoonnummers voor nadere informatie voor subsidiemogelijkheden. Hierover zijn ook inlichtingen te krijgen bij de

werkgroep flora en fauna,
secretaris J. Bruns, tel.
(05413) 2858.

J. Bruns.

BOEKEN

Onder de titel "Van Pekelvat tot Diepvrieskist", is bij het Meertensinstituut een boek verschenen met interviews en beschouwingen over de huishoudelijke conservering op het Nederlandse platteland in de eerste helft van de twintigste eeuw. Het boek, dat 251 pagina's telt en tientallen illustraties bevat, kost f.27,- en is te bestellen via de boekhandel. (ISBN 90-70389-18-5).

H. Boink.

NAJAARSBIJEENKOMST

De najaarsbijeenkomst van de Stichting Heemkunde Denekamp is op maandag 13 november 1989, aanvang 19.30 uur in Zalencentrum Knippers te Denekamp.

Die avond zal de Heimatverein Metelen ons een 1½ uur durende film vertonen over Metelen en de gebruiken van haar bewoners.

De avond is zoals gebruikelijk gratis toegankelijk voor donateurs/donatrices.
Introducees zijn welkom.

H. Boink.

Uit: Weekblad voor Oldenzaal e.o.
27 maart 1920.

Denekamp.

De R. K. W. V. St. Jozef te Denekamp vierde 19 Maart j.l. het Patroonsfeest. De opkomst der leden ter H. Communie was bevredigend. Jammer genoeg waren eenige leden niet in staat het feest bij te wonen wegens hervatting der werkzaamheden in Nordhorn. Na de H. Mis gaf het koffiedrinken bij Oude Dubbelink aanleiding tot eenige gezellige oogenblikken. 's Avonds 5 uur had de feestvergadering plaats. Na voorlezing der notulen en de installatie van eenige nieuwe leden hield de Eerw. Adviseur een boeiende rede over het doel der Standsorganisatie. Zijn Eerw. bracht naar voren ondanks alles eendrachtig samen te werken en in geen geval den moed te verliezen. Het bestuur deelde mede stappen gedaan te hebben om tot oprichting te komen van een Spaarkas, Ziekenkas en een vereeniging voor Woningbouw, waarover op verschillende vergaderingen een spreker zal optreden. Besloten werd adhesie te betuigen met het streven van den Nat. Bond voor Plaatselijke Keuze. Een schrijven van den oud-adviseur kapl. Beijer werd met ingenomenheid begroet. Nog werd besloten te collecteren met de Ingekomen Lijsten tot steun voor de stakende R. K. Transportarbeiders, waarvoor zich eenige leden beschikbaar stelden.

Hierna had eenige discussie plaats over de dure melk ter plaatse. Alle leden waren van meening dat hierin verandering gebracht moet worden, daar op verschillende plaatsen de melk aanmerkelijk goedkooper is.

Door het eerelid Albrink werd den leden een kistje sigaren aangeboden. Na nog eenige nummers muziek, keerden allen wel voldaan huiswaarts.

De vorige week hield de Coöperatieve Stoomzuivelfabriek „Volharding" haar jaarvergadering. De opkomst der leden was goed.

Het Bestuur deelde mee, dat wegens de hooge kosten geen kalenders noch een jaarverslag zouden worden verstrekt. Door de oprichting van een Coöp. Zuivelfabriek te Ootmarsum zou aan 65 leden ontheffing van het lidmaatschap worden verleend. Bij 't onderzoek op vuilgehalte zou f 300 aan premie worden uitgekeerd.

VOOR U, DOOR U

Deze rubriek is bedoeld als contactmogelijkheid met en voor onze lezers, waarbij met name gedacht is aan vragen, opmerkingen en suggesties. Daarnaast biedt deze rubriek de redactie ook de mogelijkheid vragen aan u te stellen.

Van twee Denekampse deelnemers aan de reis naar de Harz, welke door de Heimatverein Metelen was georganiseerd, de dames Krijnsen en Tamø ontvingen we het volgende reisverslag.

"Het zit er weer op, ons vier daags excursiereisje, georganiseerd door de Heimatverein Metelen, waaraan door zes inwoners van Denekamp werd deelgenomen.

Voorzitter Paul Mensing van de Heimatverein Metelen heeft werkelijk zijn best gedaan om ons in die vier dagen zoveel mogelijk te laten zien. Het was fantastisch!

Allereerst was daar Hamelen, de "Rattenvangersstad", waar we een rondleiding door de stad kregen. Wat een mooie huizen! Niet alleen vakwerk, maar vaak ook zeer mooi beschilderd met spreuken aan de voorgevel en prachtige beelden. De meeste huizen waren uit de 16e en 17e eeuw en zeer goed onderhouden. Natuurlijk hoorden we ook de "Rattenvanger-sage", die zich overigens niet zo heeft afgespeeld als iedereen

denkt. In feite ging het hier niet om 130 kinderen, die verdwenen, maar om jonge mannen en vrouwen, die allen vertrokken om elders te gaan werken. Wel even iets anders!

De bus vertrok om "pünktlich" kwart over drie richting Einbeck, waar weer een rondleiding gepland was. Hier waren zo mogelijk nog mooiere huizen en bouwstijlen. Wat een werk moet dat geweest zijn in die tijd (16e eeuw).

's Avonds acht uur arriveerden we bij ons Hotel Jägerhof in Riefensbeck, een klein plaatsje in de buurt van Osterode. We hadden fijne kamers en het eten was er goed evenals de temperatuur (24°).

De tweede dag na het ontbijt, vertrok de bus weer om "pünktlich" negen uur, richting Goslar. Er werd langs de mooiste wegen gereden. Wat een natuurschoon! Vooral in de omgeving van Hahnenklee had je prachtige uitzichten.

In Goslar was eerst weer een rondleiding door de stad langs de meest historische plekken.

Goslar, de keizerstad, waar nog een prachtig stuk cultuur bewaard gebleven is. Ook hier zeer oude huizen prachtig beschilderd en de meeste goed onderhouden. En dan de "Kaiserpfalz" met de vele mooie muurschilderingen. In dit kasteel woonde eens keizer Frederik I, "Barbarossa" genoemd om zijn rode baard. Hij leefde van 1123-1190 en kwam in botsing met het Pauselijk gezag.

Van hem stamt de uitdrukking "Nach Canossa geh'n wir nicht". Hij heeft echter toch zijn excuus moeten maken bij de Paus, die toen in Canossa verbleef.

Goslar, dat vroeger zeer rijk was, had dit te danken aan de zilvermijnen in de naburige "Rammelsberg". Deze zijn de oudste ter wereld. Om het bezit van deze berg is veel gevochten in vroegere tijden.

De volgende stad die werd bezocht was Bad Harzburg, een mooie vakantieplaats. Hier was geen rondleiding, doch kon ieder op eigen gelegenheid winkelen of koffiedrinken, waarna we weer richting Riefersbeck gingen.

Voor de derde dag een rondrit gepland door de Harz, o.a. langs de Oder-Stausee en langs de DDR-grens, waar nog een wandeling werd gemaakt. Het bedrukt je toch wel daar. Wat zijn we hier dan vrij!
De volgende plaats was Bad Lauterberg, waar we in het Kurpark gewandeld hebben. Vandaar ging het weer naar Osterode, waar we om zes uur de H.Mis hebben bijgewoond. 's Avonds gezellig met de hele club bij elkaar gezeten. (De wijn was heerlijk).

Op de vierde (en laatste) dag stond een bezoek aan slot Corvey op het programma. De rondleiding hier ging wat te snel, zodat je niet alles goed kon bekijken. Ook hier vele zalen met mooie muurschilderingen, o.a. schilderijen met afbeeldingen van

monniken, die hier gewoond hebben. Hier was ook een groot schilderij van Christoffel Bernard van Galen (ook wel genaamd "Bomm'n Beernd"), de bisschop van Münster. Hij was de administrator van het Stift Corvey en als we het goed hebben begrepen, heeft hij de bouw van de kapel gefinancierd. Op het binnenhof bij deze kapel zagen we een grafsteen van twee paters uit Steyl in Limburg. De een was in Dachau gestorven in 1943 en de ander was onthoofd. Zouden de betreffende families ooit geweten hebben dat hun zonen in Corvey begraven liggen en waarom? Dachau ligt hier niet in de buurt.

Van Corvey uit ging het verder naar Paderborn, waar de kathedraal ons doel was. Deze was zeer indrukwekkend en groot.

Na de koffiepauze werd nu de thuisreis aanvaard. Iedereen was zeer voldaan en ook wel een beetje moe van het vele lopen en de warmte.

Tegen acht uur waren we in Metelen van waaruit wij, na van iedereen afscheid genomen te hebben, naar Denekamp vertrokken.

Het waren vier heerlijke en leerzame dagen, al mogen we het woord "pünktlich" voorlopig niet meer horen!

Denekamp, juni 1989.

Mevrouw R.Krijnsen

Mevrouw A.Tamas.

*****

Van de familie Remerink-Mensink uit Denekamp ontvingen we een brief waarop we in de volgende aflevering van 't Onderschoer zullen ingaan.

Samenstelling H.Boink.

UIT DE KRANT VAN NU

In het afgelopen kwartaal zijn uit de regionale kranten verschillende berichtjes voor u genoteerd. Deze artikelen zijn allemaal uitgeknipt en worden bewaard om te raadplegen.

De gebruikte afkortingen staan voor: Tw.C.: Twentsche Courant; Tub.: Dagblad Tubantia; Vizier: Vizier op Noord Oost Twente; Nbl.v.Old.: Nieuwsblad voor Oldenzaal en omgeving.

Onderweg in Overijssel". Bespreking boek over verkeer en vervoer van vroeger. (Tw.C. 31-1-1989).

Paddestoelen zijn uiterst gevoelig voor vuil milieu. 400 Soorten met uitsterven bedreigd in Nederland. (Tub.9-2-1989).

Winter 1989: files naar het strand; het zachte weer heeft weinig economische gevolgen. (Tub.9-2-1989).

"Nen aovend bij Zövenhoezen Jaan". Een bundel Twentse verhalen en gedichten van G. Kuiper. Uitgegeven door de Historische Kring Vasse Mander en Hezinge. (tw.C.9-2+Tub. 15-4-1989).

Langs de jeneverbossen van de Brandlechterhaar (wandeling van H.Wonink). (Tub.9-2-'89).

Oversticht start in maart '89 met inventarisatie jonge bouwkunst in Twente (rubriek "oet de noaberschap"). (Tw.C.11-2+8-4-'89).

Weidevogels raken meer en meer in verdrukking. (tub.18-2-'89).

Meer Twentse kerkuilen door boeren en werkgroep. (Tub.+ Tw.C. 23-2-'89).

Korhoenders kunnen voor uitsterven worden behoeft. (Tw.C. 1-3-1989).

Heemkunde Ootmarsum maakt dwarsdoorsnede van stadsgracht. (Tub.+ Tw.C.2-3-889).

Kreenk vuur de Twentse Sproak wil wentse editie: "Talk op plat" op Radio Oost. (Tub. 6-3-1989).

Huizswaluw en specht bedreigde vogelsoorten. (Tw.C.9-3-1989).

Verdroging belaaft in toemende mate Nederlandse natuur; deze is het gevolg van grondwaterstandsverlaging. (Tub. 9-3-1989).

Laatste "heks" bewijst haar onschuld in Twickelervvaart op 16 maart 1823. (Tub.11-3-'89).

Particuliere leenkamers bieden historici schat aan gegevens. (Tw.C. 11-3-1989).

In de rubriek "Vespertied" Landhuizen in Twente. (Tw.C. 18-3-1989).

Bibliofiel Hartong duikt in literatuur Overijssel. Enschedese docent heeft zeldzame verzameling historische drukwerken. (Tub.18-3-1989).

'n Präötke aower vroger: Papiermolens in Twente. Vizier 8-3+15-3-1989).

Helhond in De Lutte; geen spookdier maar weerwolf. (Tub. 25-3-1989).

Ben Lohuis voorzitter Kreenk vuur de Twentse Sproak: "Dat kleine vertrouwde stukje Twente is zo gek nog niet". (Tw.C.25-3-1989).

Staringgroeve in Losser wordt flink uitgebreid. (Tub.24-3).

Discussie over voors en tegens zomertijd na 12 naar verstormd. (Tw.C.25-3-1989).

Armenpenning goed voor een brood. (Tub.31-3-1989).

Rentmeester A.H.Graaf Schimmelpenninck: Twickel heeft de taak rijk te blijven. (Tw.C.31-3-1989).

Hendrik Odink, Eibergs streek-historicus en dialectschrijver 100 jaar geleden geboren. (Tub. 1-4-1989).

J.Westerhof uit Hezingen ontwerpt en maakt al 15 jaar geveltekens. (Tub.1.4.1989).

Van simpele stamboom tot 300 jaar familie Vos. (Tub.5-4).

Groene staart in Dinkeldal aangekocht door provincie. (Tw.C.5-4-1989).

Arboretum in De Lutte een museum vol levende wezens. (Tub.8-4-1989).

Opnieuw studie naar toekomst musea Overijssel. (Tub.10-4).

Veldnamen in Hengelo: 2800 oude aanduidingen op een rij. (Een artikel n.a.v. uitgave boek over Veldnamen in Hengelo. (Tw.C.14-4-1989).

Boeren reageren positief op Twentse mestfabriek. (Tw.C. 18-4-1989).

Kanaal dat geen vaarweg werd. Kanaal Almelo-Nordhorn 100-jar geleeden opengesteld. (tw.C.15-4-1989).

Musea en andere evenementen in museumweekeinde zeer in trek. (Tw.C.17-4-1989).

Melkbus heeft ook emotionele waarde. Een boekje over de 100-jarige geschiedenis van de melkbus. (Tub.20-4-1989).

Jan Jans exposeerde in Enschede. Tentoonstelling en boekje over Twentse kerken. (Tw.C.+Tub. 22-4-1989).

Veldnamenboek worstelt zich door kaamp, veald, broek en timp van Hengelo. (Tw.C. 22-4-1989).

Martinustoren in Losser opnieuw opengesteld voor rondleiding. (Tw.C.27-4-1989).

Vervolging roofvogels komt in Overijssel nog steeds voor. (Tw.C.28-4-1989).

Carmelietessen een eeuwlang in Zenderen. (Tw.C. 29-4).

Houtproductie in Nederland moet hoger in belang van milieu. (tw.C.2-5-1989).

Boeiende geschiedschrijving van kanaal Almelo-Nordhorn; bespreking boek 100 jaar kanaal Almelo-Nordhorn. (Tw.C. 2-5-1989).

Nederland telt 1271 grenssteden en palen. (Tw.C.29-4).

Historische fouten in klederdracht moeten en kunnen voorkomen worden. Samenwerking Twentse musea en oudheidkamers op het gebied van textiel. (Tw.C.6-5-1989).

Pleidooi prof.dr.A.vd.Meiden: Na kerkboek nu bijbelvertaling in dialect. (Tub.13-5-'89).

Mensen moeten besef krijgen van historische waarde van vroegere kleding en textiel. (Tub.13-5).

Een koelkastje uit vóór-elektisch tijdperk. (Tub.19-5-'89).

H.Asma.

ONZE STRAATNAMEN

In een reeks korte afleveringen in dit blad zal elke keer een aantal straatnamen, welke in de gemeente Denekamp voorkomen, beknopt worden verklaard. De tussen haakjes geplaatste datum geeft de datering weer van het besluit van de gemeenteraad, waarbij de betreffende straatnaam is gegeven.

Op deze wijze wordt gehoopt op de duur een volledig overzicht te krijgen.

De serie staat onder redactie van: H.Boink, W.A.J.Nijhuis en J.A.den Ouden.

Cliviastraat te Denekamp (19 oktober 1972).

De clivia is een plantengeslacht van de familie der narcisachtigen (Amaryllidaceae), dat een drietal soorten uit Zuid-Afrika omvat. Het is een overblijvende plant met lange, leerachtige donkergroene bladeren en klok of trechtervormige, in schermen staande oranjekleurige bloemen.

De oudstbekende soort is *Clivia nobilis* (*nobilis* betekent edel). Deze is het eerst in Europa in 1828 ingevoerd en bloeide op het landgoed van Lady Clive, naar wie de plant genoemd werd. Ongeveer een kwart eeuw later werd *Clivia miniata* (*miniata* betekent menierood) in Europa ingevoerd en kort daarna ontstond door kruising *Clivia cyrtanthiflora*. Door hybridisatie zijn sedertdien tal van cultuurvormen ontstaan in kleuren van zeer licht-geel tot donkerrood.

De clivia is een geliefde en dankbare kamerplant.

Crocuspad te Denekamp (18 augustus 1980).

De crocus behoort tot het geslacht van de familie der liliaceae (Iridaceae), dat een zevental soorten omvat, hoofdzakelijk uit het Middellandse Zeegebied en de berglanden van de oude wereld.

Het bloemdek is bij de soorten van dit geslacht klokvormig en heeft een zeer lange buis. Crocussen zijn knolgewassen met een korte stengel. De meest bekende soort uit de Europese flora is de crocus *purpureus*, een plant uit de bergweiden van Midden- en Zuid Europa; de stengelknol is omgeven door netvormige vezels, die fijne mazen vormen. De bloem is violet, lila, blauw, geel of wit,

soms gestreept en is omhuld door een vliezig schutblad. Het bloemdek is trechtervormig. De bloeitijd valt in februari en maart.

Hij is alleen als sierplant in onze gebieden en wordt soms verwilderd aangetroffen.

Dalweg te Nutter-Oud Ootmarsum (18 maart 1969).

Liggende in een gebied met hoogten en laagten (berg en dal), ontstaan in de ijstijd. In de nabijheid van deze weg is een laagte, "'t Iesdal" genaamd, wat ook duidt op de ijstijd. Op een kadastrale kaart gedateerd 15-8-1885, sluit op de Dalweg een weg aan (nu nog gedeeltelijk aanwezig) die men de Kletterweg noemt.

Damweg te Tilligte (20 december 1962).

Aan de grilligheid van de rivier de Dinkel heeft deze weg haar naam te danken. Omdat vroeger dit gebied de Dinkel bij hoog water vaak uit haar oevers trad en men dan met wateroverlast te kampen had, werd er een dam opgeworpen. De veldnaam "'n Dam" is zodoende ook ontstaan. Nog zijn er gedeeltes van de dam aanwezig.

Delengoorweg te Lattrop (20 december 1962).

De naam is ontleend aan de veldnaam "'t Delengoor" of "Deelgoor". Het tweede gedeelte van de naam (goor) duidt op een laag gelegen gebied. Mogelijk is dat de naam verband houdt met de ligging ervan. Het lag juist aan de markegrens tussen Noord Deurningen en Lattrop, met het grootste gedeelte in Noord Deurningen en maakte zodoende "deel" uit van beide marken.

Dennenkampsweg te Groot Agelo (18 maart 1969).

Genoemd naar de in dit gebied voorkomende veldnaam "'n Dannkaamp".

As ne boer nich mear klaagt
En de pestoor nich mear vrög
Zöt t'r nich best oet.

JEUGDHERINNERINGEN AAN DENEKAMP

Ik ben geboren aan de Vledderstraat te Denekamp, waar mijn ouders een huis hadden gehuurd van de familie Elkus. Het huis was gelegen tussen het woonhuis van de familie Elkus en de slagerij. Toen ik vijf jaar oud was en naar de kleuterschool ging aan de Wilhelminastraat, zijn we verhuisd naar ons nieuwe huis op de (tweede) Brink tegenover de smederij van Herman Lutters. Het huis was eigendom van Wiefferink Frans. In dat huis had mijn vader een sigarenwinkel en zaadhandel.

Ik las in een vorige editie van 't Onderschoer een verhaal van Frits Dierick, waarin hij schrijft over het grote kindertalaan de Ootmarsumsestraat, nl.55 in vijf gezinnen. Op de Brink bleven ze echter niet veel achter. De families Eertman, Fisscher en Wiefferink hadden respectievelijk dertien, twaalf en twaalf kinderen, wat ons brengt op een totale score van 37.

Daarnaast woonden vroeger op de Brink ook de families Klaassen, Hemmer, Ekkelboom, Rondhuis, Lutters, Schultz, Maurits ten Brink en Eva Salomons.

Ons huis was een dubbele woning; de familie Rutenfrans waren onze burens. Rutenfrans had evenals Lutters een smederij die was gelegen op de plaats waar tegenwoordig het benzinestation van Roeleveld-Rolink is gevestigd. Als kind liepen we veel te kijken in de smederij van Rutenfrans, waar altijd wel een of meer paarden beslagen moesten worden. Wanneer Rutenfrans genoeg had van al dat "keendergrei" dan joeg hij ons weg. In de periode waar ik het nu over heb, de dertiger jaren, werkte Rutenfrans samen met Koehorst Jan.

In mijn jeugd bestond op de Brink de traditie om eens per jaar met alle kinderen een uitstapje te maken naar het Lutterzand, wat in die tijd voor ons kinderen iets bijzonders was. Want zo vaak kwam je vroeger niet buiten het dorp. Herman Schulz, die er naast zijn bakkerij ook nog een boerderij op na hield, bakte ter gelegenheid van dit uitstapje enkele grote platen met "botterkook". Het valt

te begrijpen dat dit voor ons kinderen een groot feest was. Als kind bracht ik samen met Johan Schulz iedere ochtend de zes koeien van zijn vader naar de weide in de Knik. Na school, tegen vijf uur, haalden we de koeien weer op, die vervolgens in de stal gemolken werden. Vaak bereiden we de koeien, die hieraan al helemaal gewend waren geraakt. Als beloning kreeg ik iedere dag een brood mee naar huis.

Alle katholieke jongens liepen altijd van de Brink over de oude zandweg, de tegenwoordige Hopmanstraat, langs de molen van Derkman naar de jongensschool aan de Ootmarsumsestraat. (De huidige Alexanderschool-red.). De molen was in die jaren al in verval en werd alleen gebruikt als opslagplaats.

Een aardige anecdote uit de schooltijd is de volgende: In de vijfde klas bij meester Horsthuis moest de klas op een middag nablijven om strafwerk te schrijven. Meester Horsthuis verliet het lokaal en hield de klas waarschijnlijk vanaf de gang in de gaten. Na ongeveer vijftien minuten, toen meester Horsthuis nog steeds niet terug was, had Bernhard Blokhuis ("Blokkenbearnd") er genoeg van en verliet het lokaal door het raam. Meester Horsthuis had echter iets dergelijks kennelijk verwacht en stond reeds onder het raam te wachten. Bernhard rende over de speelplaats, sprong over het hek en verdween in het roggeveld van bakker Knippers ("Kookkenbakker". Meester Horsthuis er achteraan en volgde hem tot aan de molen van Derkman, waar hij ten val kwam, met als resultaat een scheur in de broek en een geschaafde knie. Het is daarom niet verwonderlijk dat Bernhard zich de eerste week niet op school liet zien. Ik vraag me af of meester Horsthuis zich dit nog kan herinneren.

Na schooltijd werd door de jongens veel gevoetbald op de Brink. Wij hadden ons eigen elftal en vaak werd gevoetbald tegen een andere buurt. De grote "derby" was de wedstrijd tegen de Knik. De wedstrijd eindigde vaak in ruzie, maar die werd meestal spoedig weer bijgelegd.

In de jaren dertig had Denekamp reeds een eigen badmeester, de heer Kamprum die uit Duitsland afkomstig was. Het zwembad was in het Borgbos, waar een gedeelte van de Dinkel was afgezet en als zwembad in gebruik was. Mannen en vrouwen zwommen in die tijd natuurlijk gescheiden.

De jongeren kregen van Kamprum zwemles. De leerling kreeg een riem om met een lang touw eraan. De badmeester hield het uiteinde van het touw vast om te voorkomen dat de leerling zou verdrinken. De badmeester liep over de afscheiding tussen het mannen- en vrouwengedeelte en gaf de nodige aanwijzingen. Ook bij hem thuis kregen mijn broer Hennie en ik "theorieles", waarbij we plat op een kruik moesten gaan liggen om zo de juiste zwembewegingen aan te leren.

In 1938 verhuisden we van de Brink naar de Kokensteeg, waar mijn vader een huis had gekocht van de familie Jousma. Toen ik ongeveer 12 jaar oud was ging ik iedere week samen met Frans Wiefferink kegels opzetten in de Vereniging ("de Klep"). Iedere dinsdagavond bij O.B.K. (Oefening Baat Kunst), de kegelclub van mijn vader en iedere dondagavond bij TOP (Tot Ons Plezier), de club voor de jongere generatie van toen, waar ook o.a. Johan Benneker (koster) en Frans, Gerard en Toon Hermelink deel van uitmaakten. Als beloning voor het opzetten van de kegels kregen we bij OBK ieder 40 cent en bij TOP ieder 25 cent. Vooral de ouderen kegelden de hele avond door en je was continu bezig. Tijdens de Tweede Wereldoorlog vormden we onze eigen club. De volgende personen waren vanaf de oprichting lid van DJK (De Jonge Krachten): Janneman Mensink, Henk Kienhuis, Bets Benneker, Bernhard Wintels, Bernhard Fisscher, Bernhard Keizer, Henk van Deth, Gerard Veltmaat en schrijver dezes. Als kegelopzetters fungeerden de gebroeders Asma.

Begin jaren veertig werd door aannemer Ottenhof een nieuwe schoorsteen bij de melkfabriek gebouwd. Vanaf het oude voetbalveld bij het Borgbos was de nieuwe toren goed te zien. De toren stond nog in de stijgers, want er moest nog ongeveer een meter bovenop gebouwd worden. Op het voetbalveld werd door de jongens onderling gepraat over de grote hoogte van de schoorsteen. Gerard Veltmaat zei op een gegeven moment: "Doar zol ik nich gearn opklimm'n". Toen zei ik gelijk: "Veur n pekske Fifty-Fifty sigarett'n doo ik t". In die tijd waren die sigaretten erg gewild. Ze kostten maar liefst 15 cent per pakje. We zijn toen gelijk naar de melkfabriek gegaan. Mijn kameraden bleven op veilige afstand staan kijken. Aan de binnenkant van de fabriekstoren zaten ijzeren beugels op ongeveer 60 cm afstand van elkaar. Ik begon gelijk aan de beklimming en

boven aangekomen liep ik een keer rond de rand van de toren. Er was natuurlijk niets om je aan vast te houden. Daarna ben ik gelijk weer naar beneden gegaan om de beloning in ontvangst te nemen.

Nu zouden ze me voor geen geld meer naar boven krijgen, maar dat zou ook een beetje moeilijk zijn aangezien de melkfabriek er niet meer is.

Al met al heb ik een mooie jeugd gehad. Na de oorlog werd ik in april 1946 opgeroepen voor militaire dienst. In oktober van dat jaar vertrokken we naar het toenmalige Nederlands-Indië, waar ik ruim drie jaar heb doorgebracht. In januari 1950 keerde ik in Nederland terug. Nadat ik daar nog twee jaar in de bouw werkzaam ben geweest, ben ik in april 1952 naar Brisbane in Australië vertrokken waar ik nog steeds woonachtig ben.

J. Eertman.

Traditie is kostbaar en heilig.
Maar er in vastbijten
kan de geestelijke ontwikkeling
ook remmen.

DE VOLKSTELLING VAN 1795 IN TILLIGTE

In 1795 werd in Nederland een algemene volkstelling gehouden. Dus ook in het "gericht Ootmarsum", dat in die tijd ondermeer dorp en boerschap Denekamp omvatte en eveneens de boerschap Tilligte.

Eigenlijk was het niet zo'n geschikte tijd voor een dergelijke telling, want vanaf het voorjaar van 1795 maakten de Fransen, gesteund door de Nederlandse Patriotten de dienst uit in ons land. In mei van dat jaar was de Bataafse Republiek uitgeroepen.

De herfst en winter daaraan voorafgaande waren deze streken geteisterd en onveilig gemaakt door terugtrekkende Hannoverse artillerie, Engelse huzaren en Hessische kanonniers. Deze vluchtten naar Duitsland voor de oprukkende Franse legers. Stad en land hadden te lijden van inkwartiering, vordering en plundering zo blijkt uit het dagboek van de toenmalige Ootmarsumse dominee Jacob van Loo. Ook ds. Petrus van de Haar, die in die tijd in Denekamp werkte, verhaalt van plundering, inkwartiering en van "groote schaarschheid van levensmiddelen". Verder vertelt hij hoe de Roomse en zijn kerk in beslag werden genomen en werden ingericht tot lazaret, waarbij de inventaris van beide kerken grotendeels op de brandstapel terecht kwam. De Ootmarsumse predikant Van Loo schrijft in zijn dagboek dat ook na de vestiging van de Bataafse Republiek de rust in zijn stadje nog niet was teruggekeerd, want nu kwamen de overwegend Roomse medeburgers in verzet. Zij eisten hun kerk weer op, die toen al generaties lang in protestantse handen was. Ze verstoorde godsdienstoefeningen van de dominee en luidden te pas en te onpas de kerkklokken.

Dus al met al geen rustige tijden toen en ook Tilligte zal van dat onheil het nodige mee hebben gekregen.

Reeds duizenden jaren geleden werden er al volkstellingen gehouden, ondermeer in het oude Israël, in Griekenland, Perzië en China en niet te vergeten in het Romeinse Keizerrijk. Een van deze tellingen uit het Romeinse rijk is algemeen bekend omdat er in de bijbel over verteld

wordt. Deze vond namelijk plaats in de tijd van de geboorte van Christus onder keizer Augustus. In die tijd was het belangrijkste doel van een volkstelling om er achter te komen hoeveel belastingen en soldaten de bevolking zou kunnen opbrengen.

In Nederland verscheen in 1828 een koninklijk besluit, waarin stond dat er in 1829 een algemene volkstelling zou worden gehouden en vervolgens om de tien jaar. De twaalfde sinds dat jaar zou in 1940 plaatsvinden. maar ging vanwege de Duitse inval toen niet door en kon pas in 1947 worden gehouden. Daarna vonden er nog volkstellingen plaats in 1960 en in 1971. Waarschijnlijk zullen er voorlopig in Nederland geen volkstellingen meer worden gehouden. Enerzijds omdat men er bevreesd voor is, dat van de verkregen gegevens misbruik kan worden gemaakt en anderzijds omdat men op een goedkopere en eenvoudige manier aan de gewenste inlichtingen kan komen, bijv. door steekproeven en enquêtes.

Maar nu terug naar de volkstelling van 1795 en met name zoals die in de "Boerschap Tilligte" werd gehouden. De man, die de telling hier verrichtte, was J.H.ten Bokum en hij deed dit eind oktober 1795. Tilligte was toen, zoals uit deze telling blijkt, verdeeld in vier buurschappen: "de Voddehoek", "het Carspel", "de Broekzijde" en "de Moekenhorst".

In de buurschap de Voddenhoek vonden we de volgende gezinnen of alleenstaanden: J.Hindrik Santvoort met vijf personen; Geertruy in Santvoortskamer; Helena Oude Bockum met vier personen; Christina Oude Schutte met twee; Gerrijt Schutte met zes; Gesina Bockum met tien; Lucas Oude Bockum met zes personen; Maria Enkt met tien; Wouter Oude Enkt met zeven; Fenne Velthuis met acht; Albert Janmennekes met zeven; Johanna Steggink met zeven; Gr. Jan Oude Steggink met vijf; Jan Evers met vier; Jan Steggink, een timmerman, met vijf personen; Hindrik Schoppert, een klompenmaker ook met vijf; Jan Rekers met zes; Susanna Oude Rekers met zes; Jan Oude Groeneveld met zes personen; Jan Groeneveld met negen; Jan Amerhuis, timmerman met vijf; Jan te Groeneveld met acht; Hermen Rippert met zes; Gerrijt Oude Borggreve met drie; Gesina Borggreve met zeven; Harmen Oude Scholten Varwik met vier; Hinricus Scholten Varvik met zeven; Geertruy Mensink met acht; Jan

Oude Mensink met vijf; Jan Lucas met zes; Gr. Jan Heijne, klompenmaker met vier en J. Hindrik Lankamp met vijf personen.

In de buurschap het Carspel vinden we: Berend Oude Boomhuis met drie personen; Albert Busscher met vijf; Jan Oude Busscher met vier; Aalbert Claashuis met zes (wevers van beroep); Willem Keijzers, kleermaker met zeven en Hindrik Veltscholte, een rademaker, met vier personen. Een kleine buurschap dus met slechts zes gezinnen.

In de buurschap de Broekzijde woonden: Herm. Jan Katting met negen personen; Hendrik Oude Aarnink, wever, met vier; Gerrijt Graal met zeven; Lucas Oude Lankamp met vijf; Berend Oude Aarnink met zes; Jan Broek Reker met vijf; Johanna Oude Scholten Have met vier; Gesina Aarnink met acht; Berend Oude Scholten Have, wever, met vijf; Hinricus Scholten Have met zeven; Albert Meinders, een koopman, met negen; J. Hindrik Morshuis met zes; Gr. Jan Schallink met zeven; Anna de Thouars op 't Huis Herseveld met acht; Aleid Oude Camstede met zes; Gr. Oude Imhorst met vijf; Anna Camstede met acht; Maria Imhorst met tien; Lambert Kolkhuis, timmerman, met vijf; Hinrica Borghuis met zes; Gr. Jan Horsthuis met zes; Berend Oude Nijhuis met twee; Hermen Oude Maseland met vier; Susanna Maseland met vijf; Gesina Beijerink met zes; Hermen Oude Beijerink met vier; Maria Kienhuis met zes; Johanna Oude Kienhuis met vijf; Hindrik Oude Graal met vijf; J. Hindrik Bekker met zeven; Christina Nijhuis, kamer met twee; Susanna Nijhuis met tien; Aleid Groothuis met zes en Helena Morshuis met vijf personen.

In de buurschap Moekenhorst woonden in 1795 slechts drie gezinnen en wel: Gerrtruy Klingen met zeven; Gezina Riking met zes en Gr. Jan ten Bokum met zes personen.

Tilligte telde in 1795 precies 438 inwoners, verdeeld over 75 huishoudens. De grootste huishoudens in Tilligte, en dat waren er vier, bestonden uit tien personen. We kunnen daaruit echter niet de conclusie trekken dat deze gezinnen dus acht kinderen telden, want vaak woonden er grootouders en/of ongetrouwde broers, zusters, ooms of tantes bij in. Bovendien werden bij de telling in 1795 de inwonende knechts of meiden ook niet apart vermeld. Ook zullen er in die tijd in Tilligte klopjes hebben ge-

woond, maar ook deze worden niet apart vermeld. Het is mogelijk dat Geertruy in Santvoorts kamer een klopje geweest is en misschien dat Christina Nijhuis een klop was en samen met een ander klopje in één kamer woonde. Slechts elf keer wordt het beroep vermeld, namelijk twee maal dat van klompenmaker, drie maal van timmerlui, drie keer dat van wever, een maal van kleermaker. Verder woonde er toen in Tilligte een koopman en een rademaker. Wellicht waren degenen, waarbij geen beroep vermeld staat, landbouwers of dagloners. In de lijsten van de telling, die in dezelfde tijd in dorp en buurtschap Denekamp plaatsvond, staan de beroepen van de mensen wel vermeld.

Zoals gezegd had Tilligte 438 inwoners, dorp Denekamp had in 1795 461 terwijl de buurtschap Denekamp er 391 telde. Lattrop had in datzelfde jaar 461 inwoners verdeeld over 73 gezinnen.

Tot slot nog dit: in 't Heemhoes bevinden zich, behalve de volkstellingslijsten uit 1795, ook die uit de jaren 1748 en 1839, van de gehele gemeente Denekamp. Ze liggen er voor iedereen ter inzage.

H. Asma.

Al wat hier yemant doet met ploegen, spitten,
delven
Moet vry wat verder gaan als voor zijn eygen
selven
Wie pryst er oyt een mensch, die oude boomen
velt
En weder in de plaats geen jonge planten stelt?
Het ongeboren volck, dat na ons staet te komen
Behoort oock heden zelfs in acht te zyn ge-
nomen
Want hadden overlangh ons ouders niet geplant
Wat zou toch Holland zyn als ydel veen en
sandt?

Vader Cats, uit: Ouderdom en Buitenleven.

DE WINTERMUG

De komst van de winter wordt ieder najaar op feestelijke wijze aangekondigd door de prachtige kleurschakeringen van de bladeren van allerlei loofbomen. Ze zijn voor enkele maanden van hun taak ontheven om in het groene blad suikers te produceren. Suikers, nodig voor de voedselbehoefte van de plant. Voedsel dat groene planten zelf maken, door water en voedingszouten uit de grond te halen en dit in de groene bladdelen te mengen met koolzuurgas dat uit de lucht wordt opgezogen. Een proces dat in de zomer plaats vindt en dan nog alleen overdag als het zonlicht op de bladeren valt en hen aanzet tot activiteit. Dat proces van voedselbereiding wordt in het najaar beëindigd. De voedselreserves worden opgeslagen in de stam, takken en wortels en wel in speciale ruimtes die daarvoor zijn ingericht. Dit voedsel is nodig om de winterse rustperiode te overleven.

Zo is alles in de natuur wonderlijk mooi geregeld. Seizoenen komen en seizoenen gaan, elk met een eigen taak, een eigen sfeer, een eigen karakter. Zo heeft ieder jaargetij zijn eigen bekoring. En elke levensgemeenschap neemt daar intens aan deel.

Het maakt niet uit of het nu voorjaar, zomer, herfst of winter is, altijd is er wel iets in de natuur te beleven. Het onderzoek van de natuur om ons heen is ongetwijfeld een van de meest bevredigende manieren om je tijd door te brengen. En zeker als je ergens woont waar je helemaal door de natuur omringd bent. In dat geval kun je jezelf er niet eens aan onttrekken, al zou je dat ook willen. Je wordt er steeds met de neus opgedrukt. Waar je ook kijkt overal is leven. Niet alleen in de zomer maar ook in de winter, zie je zowel overdag als 's avonds verschillende insecten rondvliegen. Denk maar eens aan de grote en kleine wintervlinder, die 's avonds vaak op licht afkomen en tegen de ramen van onze woning fladderen.

Maar winterinsecten bij uitstek zijn wel de wintermuggen. Hoewel ze het gehele jaar door aanwezig zijn kunnen we ze het gemakkelijkst 's winters waarnemen.

In ons land komen acht soorten wintermuggen voor. De meest bij ons voorkomende inheemse soort is de wintermug *Trichocera-hymalis*. In de herfst, bij de eerste nachtvorsten, verschijnen de *Trichocera*'s. In grote schare zie je dan deze kleine, langbenige muggen in het zonnetje op en neer dansen. Je ziet ze vooral op beschutte zonnige plekjes in de tuin, boven weilanden, in het bos onder vrijstaande bomen of open plekken.

De wintermug is nauw verwant aan de langpootmug. Ze kunnen van de kleinere langpootmug onderscheiden worden aan de korte tweede anaalader op de vleugels, zoals op bijgaande tekening is aangegeven. (Zie pijltje).

Voorts hebben ze een kogelvormige vrijstaande kop, grote naakte zijdelingstaande ogen, fijn behaarde borstelvormige spriet en korte eindsporen aan de schenen.

Wintermuggen zwermen het grootste gedeelte van het jaar, maar vooral in de wintermaanden en ze worden daarom dan ook wintermuggen genoemd.

Vanaf mijn prilste jeugd heeft de wintermug mij altijd geboeid. Toen ik vroeger in mijn ouderlijk huis als kind in de winterdag bij de warme kachel zat, had ik vandaaruit een goed uitzicht op onze tuin. Op een luw plekje tussen de kruispalm, zag ik dan vaak de wintermuggen boven de sneeuw dansen. In grote schare zag ik die kleine langbenige mugjes sierlijk vooruit, achteruit en op en neer deinen in het winterzonnetje. Ik vond dit altijd een prachtig schouwspel en ik kon daar wel uren naar kijken. Ik begreep toen niet waarom die mugjes met zoveel bij elkaar waren. Het waren soms fantastische zwermen. Nog minder begreep ik er van hoe het mogelijk was dat zulke kleine beestjes de vrieskou konden overleven en hoe ze op dat jaargetij aan voedsel kwamen. Niemand kon mij hierover iets vertellen. Zo heb ik deze kleine langbenige schepseltjes bij uitstek al in mijn vroege jeugd als wintermugges leren kennen.

Alhoewel de wintermuggen het gehele jaar door aanwezig zijn, kunnen we ze het gemakkelijkst 's winters waarnemen, als ze in zwermen boven de sneeuw dansen. De gehele winter door, zelfs bij strenge vorst, zie ik in mijn tuin op enkele meters boven de grond de ijle zwermen van dansende *Trichocera*'s.

Inmiddels zult u zich wel afvragen wat toch eigenlijk de bedoeling is van die grote zwermen muggen. Welnu, de

biologische betekenis van zulke zwermen -in de zomer nog veel opvallender bij de vedermuggen- is, de seksen bij elkaar te brengen. Het is natuurlijk zeer begrijpelijk dat insecten, die als larve over een grote oppervlakte verspreid, in de grond of in het water leven en dus ook verspreid te voorschijn komen, de kans dat twee partners elkaar bij toeval treffen bijzonder klein is. Daarom verzamelen de mannetjes zich tot een zwerm die geleidelijk blijft aangroeien. Zo'n zwerm steekt, vanzelfsprekend, zeer goed af tegen de omgeving, zodat de wijfjes zo'n plek gemakkelijk ontdekken en er op afvliegen, waardoor de paarvorming verzekerd is.

Ze kunnen heel goed tegen kou en vaak zie je ze bij hevige kou zelfs op de sneeuw zitten. Ze voelen zich bij koel weer uitstekend.

Voor de wintermuggen behoeven we niet bang te zijn, want ze kunnen de mens in geen enkel opzicht nadeel berokkenen. Ze kunnen niet steken en zijn uitsluitend vegetariërs. Hun larven voeden zich met paddestoelen, rottende bladeren en plantedelen. De verpoping heeft in de grond plaats. Het is onbegrijpelijk waar de wintermuggen hun energie vandaan halen. Voedsel nemen ze niet meer op. De vetreserve is bepaald niet indrukwekkend en al die spierarbeid speelt zich af rond het vriespunt.

Intussen vormen de wintermuggen, maar ook de wintervlinders met de wintergeneratie van sommige galwespen een uitzondering op de regel dat in ons klimaat de insecten het winterhalfjaar doorbrengen in niet-actieve toestand.

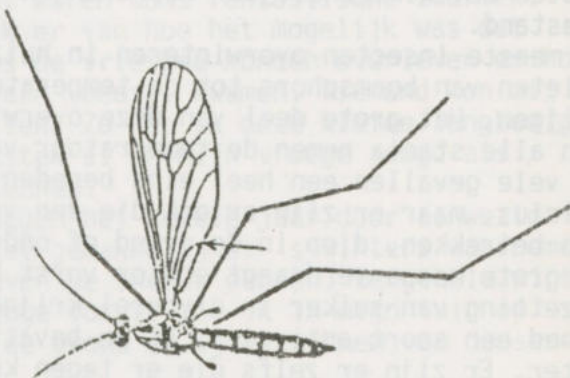
De meeste insecten overwinteren in huizen, schuren en spleten van boomschors tot de temperatuur weer begint te stijgen. Het grote deel van deze overwinterende insecten van alle stadia nemen de temperatuur van de omgeving aan. In vele gevallen een heel eind beneden de nul graden celcius, maar er zijn er ook die een vorstvrij onderkomen betrekken, diep in de grond of onder het bladerdek. De grote massa verdraagt echter vorst heel goed. Door omzetting van suiker in glycerol krijgen ze in hun bloed een soort antivries. Of ze bevatten heel weinig water. Er zijn er zelfs die er tegen kunnen dat in hun lichaamsholte ijs wordt gevormd uit water, onttrokken aan de weefsels die hierdoor nog onbevriesbaar worden.

De meeste mensen zijn van mening dat bij een strenge winter een grote opruiming wordt gehouden onder de insecten. Dit is echter niet het geval, want de meeste insecten kunnen zeer goed tegen de kou. Maar een natte warme winter verdragen ze slecht, want dan hebben allerlei schimmels vrij spel. Door het optreden van schimmels raken vele insecten besmet en sterven bij bosjes.

Wanneer u dit artikeltje onder ogen krijgt loopt het al een beetje naar de winter toe. Neem eens de moeite om zo'n zwerm dansende wintermugges op te zoeken. Het is een prachtig schouwspel te zien wanneer de laagstaande middagzon door zo'n zwermpje dansende muggen heen schijnt en alle vleugeltjes laat glinsteren.

Voor mij is het altijd weer een bron van intense vreugde. Het voert mij terug naar mijn jeugd, waar ik als kind uren naar die dansende muggen heb zitten kijken en waar ik toen zo weinig van begreep.

W.A.J.Nijhuis.

Wintermug.

VAN NEUGERS EN MEUTERS

" **H**et ABN vermoordt sinds zijn bestaan al onze dialecten: in Amsterdam en Brugge, in Antwerpen en Groningen..... " (P.C.Paardekooper, NRC Handelsblad, 9 mei 1989).

Als zo vaak drukt hij zich nogal drastisch uit, onze eigenzinnige professor. Maar zijn gelijk valt niet te ontkennen: de gebruiksmogelijkheden en dus ook de betekenis van onze dialecten zijn dramatisch verminderd. En het valt te vrezen dat er maar weinig levensgebieden zullen overblijven waarop we met ons dierbare dialect nog uit de voeten kunnen.

Wordt dus ook het Twents zoiets als het los hoes, de knipmuts, de rogge-es: héél mooi en leuk om nog eens te zien, maar wel voorgoed voorbij?

Tegen deze zwartgallige kijk zullen velen zich met hand en tand verzetten: overal waar ze er de kans toe zien zullen ze hun geliefde dialect te pas brengen, zijn bruikbaarheid bewijzen en het gebruik ervan aanmoedigen. Chapeau! Dit zijn de ware liefhebbers.

Anderen echter weten wel beter: het loopt op zijn eind met ons Twents, zeggen ze, zoals het met alle dialecten ten einde loopt. Kijk maar naar de STER, waar een vriendelijk grijnzende klompenhannes zijn "boernbrood" aanprijst. Dat is toch dodelijk.

Ik laat in het midden wie er gelijk heeft, want onder dialectijveraars heb je zo ruzie: zij zijn de "Hezbollah" onder de folkloristen.

Feit is intussen wel dat het hedendaags Twents in hoog tempo woorden en uitdrukkingen verliest, dat de jeugd wordt opgevoed in de Nederlandse taal (of wat daarvoor door moet gaan) en in het beste geval pas op middelbare-schoollleeftijd enige neiging tot dialect vertoont. En dat is gewoonlijk niet om aan te horen, net zo min als hun Nederlands trouwens.

Een ander feit is natuurlijk dat het met ons dialect inderdaad ten einde loopt. Men hoeft geen deskundige te zijn

om dit vast te stellen: ging het om mensen, dan zou iedere onbespoten kruidentherapeut, met macrobiotische ademhaling, subs. handoplegging deze heldere diagnose kunnen stellen. En zelfs oom dokter zou het niet in zijn kop halen iets anders te beweren. Bij de dialecten is het niet anders of het moet al zijn dat de voortekenen momenteel wel erg ongunstig zijn.

En dus komen de ware liefhebbers in actie. Ze willen hun moedertaal gebruiken en bewaren zo lang dat nog kan. En ze willen haar beschrijven en documenteren voor latere generaties, die geen "echt Twents" meer zullen kennen. Het woordenboek van Dijkhuis is in dit opzicht een monument, een wonder van volledigheid en vooral een geschenk uit de hemel.

Wijlen Theo Looman (+1979), hotelier en Denekamper, was een man die zich, zo als blijkt uit zijn eigen woorden, over de toekomst van zijn geliefde moedertaal niet veel illusies meer maakte. Op bescheiden manier heeft hij in zijn vrije tijd wat gezegden en uitdrukkingen verzameld, die dreigden te verdwijnen of die al niet meer gebezigd werden. Hij heeft zijn materiaal verwerkt in enkele korte teksten, verhaaltjes die hij aan de Stichting Heemkunde Denekamp overdroeg in de hoop dat ze er daar "iets mee konden doen", zoals hij het bescheiden voorstelde. Hij hoopte daarbij vooral op commentaar, aanvulling of correctie van degenen die deze teksten zouden lezen. Ik breng bij deze, twaalf jaar na dato, dit verzoek over.

Hoewel het hier in de eerste plaats om Twents idioom gaat, valt in deze verhalen toch ook de afwezigheid op van de oubolligheid, de lompe "humor" of de overdreven antiekerigheid, die zoveel Twents proza ongenietbaar hebben gemaakt en die zo averechts hebben uitgepakt wanneer het ging om depropaganda van ons dialect.

Ook meer private zaken en wat intiemere emoties worden bij Theo Looman niet verdonkeremaand of overschreeuwd: hij weet ze aan te duiden met kiese terughoudendheid en zelfs met een beetje humor af en toe: "Hennik, ik löw dat zowiet is. Zee har veur zichzölf awa völ langer dacht dat zoawiet was, mer ja, oawer zukke dinge proat ie nich zoa völ en ok nich zoa drok. Mer good, et was dan zoawiet,..." Dit was een citaat uit de hiervoor aangekondigde verhalen-tjes, die hierna worden weergegeven en gaan over:

verkering en trouwen, geboorte en dood.

Gerhard Broekhuis.

verkering en trouwen

Hennik was de tied datte erg har kreng'n a wear 'n paar joar verbie en hee begun toch wa zun betken an vekearing te dènk'n. Dat lös-vaste gescharrel, dan met diss'n en dan met den, wass'e 'n moal zat. Trouwens: dat oonder 'n droad henvrett'n was em ok 'n moal naa slim opbrokk'n en toen konn'e met 't leuge ploogstel op 't hoes anrapp'n.

Hee har der al is met de oale leu oawer proat en dee vunn' ok datt'e is noa 'n geschikt vrouwmèenske oet mos kiek'n. Ze vunn' ok dat ze nich alns mer alleen konn' doon en datter is fleenke jongeleu op 't spulleke moss'n. "Wie hebt die hier 'n mooi spulleke opbouwd en noe mös toe ok zorg'n dat' vedan geet".

Hennik proat'n der ok is 'n keer veurzichtig met zien'n kameroad oawer en dèn zêê: "Ik heb die de leste tied vaak op Trui an zeen loer'n. Met Trui kaans de plaank nog wa 'n kear glad krieg'n en met ear moor wi'k ok nog nich zegg'n. Mer met Trui zien vaar bis zoa nog nich kloar met. At'tèn 't gat veur'n toen trek, mag Oonz'n Leev'n Hear der wa bestrien'd op 't dak goan zitt'n, aans rapt'ie de pann'n um de oar'n hen".

Hennik proat'n der nog is met Truiken oawer en op nen oawnt har Hennik 't kissen-tuug antrokk'n en gung'e noar de oale leu van Trui hen. East wer de wat hen en wear proat, mer toen kreeg'n ze 't oawer Trui en trouw'n. 't Wer 'n luk stil en toen vrög Jens: "Hoe groot is bie oe 't spulleke, hoevöl beest' hej en hes zölf ok nog nen spoarstuuver in de achterboks?" Want dat vun Jens vól belangrieker dan of ze wā genug van mekaar heul'n en zoawat. Toen Hennik 't ziene verteld har, vreug Jens an Hanna: "No vrouw, wat zeps doe dervan?" Noa efkes noadènk'n zêê de meuj: "Ja, ik wet' ok nich, doe möst mer wett'n." Veruit, zêê Jens, dan möj't mer is met mekaar prebear'n.

Trui leut Hennik droet deur de bowndeur en ze leup'n um thoes noar de niendeur, want doar har Hennik siene fiets

stoan. Ze proat'n nog efkes noa hoe't goan was. Hennik stun met de rugg teng'n stiepel an en Truiken stun veur't hoonergat. Ze wann' toch wa 'n betke blie dat' zoa goan was en Hennik zêê: "Trui, ik löw, ik heb de plagg'n op 't dröge."

Noadat ze 'n paar joar met mekaar vrejt hann', -de oale leu wann' in dee tied ok a 'n moal of wat bie mekaar op bezeug west en konn't oarig good met mekaar vinn' (alleen bie één zon bezeug kwamm' de noabers 't spit breng'n)-begonn' ze is te proat'n oawer trouwen. 'n Dag wer vaststeld en de noabers kreeg'n der bod van. Toen gung de drokte an. De brulft'n-neugers gung'n an't wêrk, aandre keals gung'n woaghoalt haal'n veur'n boag'n, de vroleu maak'n roade en witte pepier'n reuskes. Der wer proat oawer't broedskleed veur Trui en of Hennik 't zied'n kipske of 'n hoog'n zied'n op sol zett'n. Daags van teveurn wer'n boag'n opzet, nen anstrieker har der ne mooie plaat in maakt met "Hulde aan het bruidspaar" derop.

Precies op tied kwamm'n de noabers met de zeilwaangs anveurn, 't zeil an wearskaanten van de kleedwaangs was op-rolld, zoada'j der dwes deurhen konn' kiek'n. 'n East'n was de broedswaag, den was ok 't mooist vesierd met greun en reuskes, zölms de pear hadd'n 'n reuske op de oagklapp'n en der zat'er ok nog een bown op de zwöp. Achter de waag was de broodskoo vastbunn'n. Toen ze ollemoal op de waagns zatt'n en 'n veurman op 't kiske, gung't los. Jan van Hendriksman har'n trekbuul metbrach en den spöll'n: "Ziet, daar komen onze broedertjes aan". Onnerweg stunn' natuurlik de meuters met'n sleet oawer de weg en toen mos de voezelkann veur'n dag komm' en ollemoal kreeg'n ze nen Jan Doedel oet'n grösmeierke. Toen gun't noar 't gemeentehoes en later noar de kêrk en toen noar 't café waar de brulft besteld was. East de dagbrulf waar de noabers van de broed kwamm' met de hooner dee ze vang'n hadd'n en der wêr oarig vierd. In 'n noamiddag was't etenstied en dat was onwies: twee tellers hoonersoep, zat vlees en tuffel, drie soarten greuntes en 'n opgemaakt bötterke noa. Der wann' de verschillende dee zett'n boksenboard op 'n vrethaak'n.

De oawnt-brulft dee was bie Trui op de boerderij. Het broedspaar met de oale leu zatt'n in de beste kamer achter ne mooie glaaz'n kan met road zeut derin en 'n road

strik'ken daran en an de glêskes zat ok'n road strik'ken. Het brulft'nvolk was op de del. Doar har 'n kastelein ne tapkast toozet in'n koostal tusken de vezzels, waar ok de mesiek spöll'n: twee treklarmonikaas en ne trom. En der wêr daanst en zung'n en droonk'n dat'ter naar ofgung. Der wann' ok wa dreehonderd man. De vrouleu hadd'n ollemoal nen toet'n met soeker en nen lang'n leppel um te reur'n bie sich. 'n Soeker deed'n ze in't bier, aans luss'n ze 't nich, en der wêr ja alleen mer bier scheunk'n. 'n Soeker hadd'n ze in nen buul, dee ze an de veurkaant onner'n rok dreug'n.

Mer deur alle gezelligheid was't zoa tien uur. En toen was de brulft ofloop'n. De meeste maanleu hadd'n toen aans 'n mooi spier achter'n taand en de vrolleu maak'n drok dat ze der met noa hoes hen kwamm'n.

geboorte

Toen Hennik en Trui zoa umsgelieks 'n joar trouwt wann', zê Trui immoal zoa heel veurzichtig: "Hennik, ik löw dat zoawiet is". Zee har veur zichzölf awa vö'l langer dacht dat zoawiet was, mer ja, oawer zukke dinge proat ie nich zoa vö'l en ik nich zoa drok. Mer good, et was dan zoawiet, zee har a 'n moal of wat lewn veult en toen dach ze: noe mök't toch Hennik wa zegg'n. Ze wann'der allebei onwies blie met en ze gung' is ant rekk'n wanneer of 't dan zoa ongeveer komm'n kon en of't ne jong of 'n wicht sol wenn'.

Toen ze ne moand of wat wieder wann', gung'n ze toch is bod doen an de vroomvrouw, zoadat dee der in ieder geval a wat rekening met kon hoal'n. Hennik begon intusschen a vust ne weeg in mekaa te timmern, een met hoalt'n raar' der onner en Trui nei'jn 'n mooi deupskleedke in mekaa. Toen't op nen nacht dan zoawiet was en Trui Hennik wakker maak'n, stun'e ok met nen tel veur't ber. He trok sich de boks an en toen met'n rapkloomp los. Hee har van teveurn wa efkes de moor waarschouwt en dee gung zoalang noa Trui hen.

Met 'n klein ketearke was Hennik der a wear met de vroomvrouw. Trui lag der nog wa plezearig bie, mer ze hadd'n em ok aait wa segt, dat' ne gezoonde zeekte was.

'n Klein'n leut aans nog wat op sich wocht'n en Hennik wör der toch wa 'n luk ongedeurig van. Hee was a 'n moal

of wat noar de del henloop'n, woar de beeste röstig an de vassels lagg'n. En toen dache zoa: Ach wat, het zal wa good komm'n, bie de besste geet ja ook aait wa good. Ineens heurn'e 'n klein'n schreeuw'n en met nen sproonk wass'e in de kroamkamer. Doar stun de vroomvrouw met 'n klein' in de haand en Hennik zêe: God, wat'n lutken ding. Toen gung'e bie Trui op't ber zitt'n, want dee har wa zeert had, dat konn'e wa zeen, ze kreeg'n allebei de troan'n in de oag'n. Ineens zêe Hennik: "Wat ist noe, ne jong of 'n wicht, dat hek in alle consternoatie nog lert gett'n". "t Is 'n wicht", zêe Trui. Ja no, dach Hennik, ast mer gezond is.

Toen de röst der in hoes 'n luk wear was en Trui sich 'n luk better veul'n, trok Hennik de geschuurde kloop an, maak'n ze met krietwit nog 'n luk witter en gung bod breng'n an de noabers. Dan was ter kroamvisiet. De Noabers kwamm' zoa in't verschöt, 'n een'n met nen kreent'nwegg'n, woar Hennik ear dan wear 'n stuk van wear met dëe, de aander'n met 'n groot'n road'n tukdook en doar zat dan in: beschuut'n, soeker, botter, nen kook'n en aal zukke dinge. 'n Klein'n wer van alle kaant'n bekekk'n en beveuld. 'n Een'n zêe: "t lik op de vaar, en 'n aander'n: 't lik op de moor". Mer een van de kearls zêe: "De earste zes wekk' köj der niks van op an".

Moraal: dan woch wie de easte zes wekke mer röstig of.

dood

Noe hek't wa hat oawer de oale leu, de jonge leu en de klein'n van de familie Oale Ewwik, mer ik heb't nog nich hat oawer de grootmoor dee doar ok bie in hoes was. Grootmoor was a oarig oald, zoa um en bie de view'n-tachtig, en ze har aait nog good kund.

Mer toen op'n moal veul'n ze zich toch nich zoa good. Ze har a 'n dag of wat in ber lëgg'n, en 't gung mear achter-oet as veuroet. 't Ett'n smaak'n hear nich mear en ze mos naar slim hoost'n en opgew'n. De familie dee proat'n der oawer um'n dokter te loat'n komm'n, mer ja, dat koss'n drekt zoavöl geld. Ze woll'n east is de zuster vroom'n. De zuster dee kwam, mer zee vun't toch better dat ze 'n dokter der bie haal'n, den mos hear is good onderzeuk'n.

'n Dokter har't gauw bekekk'n. Hee reup Hen. Ik bie zich
 oonder veer oag'n: "'t Is nich zoa best met dien groot-
 moor, Hennik. Ik zal'tie mer zegg'n: 't mènске hef de
 tearing en't zal wa nich zoa lang mear doer'n".
 De zuster bleef der 's nachts bie waak'n en 'n aandern
 dag kwam de pestoar hear bedeen'n. De noabers gung'n
 roond um't an te zegg'n en 's middags wêr der bie'n east
 'n noaber op de del veur hear bid.
 Dat gung zoa dree daag' en toen was't gebeurd met de
 grootmoor. De noabers gung'n wear roond um't an te zegg
 'n en noe wedd'n der dree rooz'nrênse bid in't stêrfhoes
 op de del, dree middaage achter mekaar.
 Nen timmerman har de schreiersplaank'n ophaald, dee
 lang'n op de hiel, um der ne doadskist van te maak'n.
 Trui dee ne'jn't doadskleed in mekaar en toen dat all'ns
 kloar was, wer grootmoor deur de buur'n oflegt en kist.
 Toen't ollemoal kloar was lag ze der naar mooi bie, met
 'n stêrvenskruus tusken de oale kromme vinger, dat har
 ze is van ne pestoar kreng'n bie nen missiedag.
 Dan kwam 'n dag van'n lest'n gaank. De noabers kwamm'n
 veur-rien met ne boernwaag, met de ledders teng'n de
 rong'n an en 'n paar kiskes derop veur de neugste familie.
 't Peard biedehaand hadd'n ze 'n leenker reep tusschen
 de achterbeen' hen doan, en 't peard vanderhaand de
 rechter reep, dan leup'n ze 'n luk röstiger.
 Toen ze kist op de waag hadd'n en de neugste familie der
 bie was goan zitt'n, gung't veutke veur veutke op de
 kêrk an en toen de kêrk oet was, dreug'n de drêgers de
 kist op de scholders noar 'n doad'n-akker. De luuders
 laud'n de klokk'n. East bad de keploan nog wat in't La-
 tien en gaf 'n lest'n zêg'n en toen gung iedereen op de
 knee en ze badd'n vief Oonze Vaders en vief Weesgegroet
 'n. Doarnea gung'n alle leu noar 't café waar de groow
 besteld was en ze dreunk'n 'n paar kôpkas koffie met 'n
 keuk'ke, de keals kreeg'n ok nog ne sigaar en alle leu
 'n bidprentken wat de pestoar naar mooi har opsteld. Toen
 ze zun betken oetproat wann', gung ze zoa zeutkes-an
 op't hoes an. De groow was veurbie en de meest'n dach'n
 a nich mear aan grootmoor Oale Ewwink.

Samenstelling Th.Looman.

Een beetje zorg voor elkaar
 maakt het leven een stuk aantrekkelijker.

Uusook

ZUIVELFABRIEKEN IN NEDERLAND

Coöperatieve zuivelfabrieken zijn in Nederland tot stand gekomen in de jaren 1893 t/m 1900. Op 23 juni 1889 was er al een wet samengesteld door de regering van koning Willem III, in de raad van Staten Generaal. Deze wet moest het bedrog in de boterhandel voorkomen. Alleen het vetgehalte, zout en kleursel werd toegestaan. Na 1900 werden tijdens de regering van Koningin Wilhelmina enkele wijzigingen aangebracht.

In de provincies sloten vele coöperatieve fabrieken zich aaneen, o.a. ontstond de Geldersche-Overijsselse-Bond. Deze kwam tot stand in 1896, met toeneming van fabrieken en bonden in Nederland. Het werd duidelijk dat samenwerking grote voordelen kon hebben in binnen- en buitenland. Op 20 oktober 1900 werd in Utrecht de F.N.Z. opgericht, de Federatieve Nederlandse Zuivelbond. Vele botercontrôle-stations werden gevestigd, allen onder rijkstoezicht. Zelfs subsidie werd verleend. Op 15 april 1904 werd in opdracht van de minister aan de afdeling landbouw Marez Oyens een bedrag toegekend van f.1000,-.

De Volharding werd in Denekamp gevestigd in 1917. Deze was coöperatief en sloot zich bij de bonden aan met alles van dien; het botercontrôlestelsel en het rijkstoezicht. Dus een verplichte naleving van de voorschriften.

Het jaar 1917 was voor de leden van Denekamp geen prettig jaar. De nieuwbouw en de statistiek was niet gunstig: gebrek aan krachtvoer en ongunstige toestand van de weiden. Maar toch besloten bestuur en directie van de Volharding in 1922 een monster van het boter op te sturen naar de internationale land- en tuinbouwtentoonstelling te Tilburg. Het resultaat was "Klasse ongezouten boter". Op 16 september 1922 vond de keuring plaats. De prijs werd toegekend aan de Volharding te Denekamp, een oorkonde en een diploma. Dit succes was te danken aan het bestuur en directie, de toenmalige directeur Witteveen.

B.J.Rolink. (Oud zuivelarbeider).

SINT NICOLAASKERK

DENEKAMP ANNO 1654

Replica van St. Nicolaaskerk te Denekamp anno 1654.
Door de Stichting Heemkunde Denekamp in mei 1989 -na meege-
daan te hebben in de historische optocht- aangeboden aan de
Heimatverein Metelen in verband met het 1100-jarig bestaan
van Metelen.

REPLICA ST.NICOLAASKERK VAN DENEKAMP IN METELN

Moeder-overste van het Stift Metelen (Westfalen BRD) had het nog eens moeten zien: na ruim 700 jaar in Metelen een replica van de door haar invloed in Denekamp gestichte St.Nicolaaskerk, waarvan de toren een symbool is voor elke Denekamper. Als dank geschonken aan de inwoners van het Metelen van vandaag, het Metelen dat nu al 1100 jaar bestaat. Een beter zichtbaar teken van langdurige verbondenheid tussen Metelen en Denekamp was amper denkbaar.

optocht 1100 jaar Metelen

Onder de stralende zon konden op zondag 28 mei 1989, duizenden mensen, waaronder vele Denekampers, in het op en top versierde Metelen de historische binding van Denekamp met Metelen met eigen ogen waarnemen, toen zij getuige waren van de grote optocht bij gelegenheid van het 1100-jarig bestaan van Metelen. Een optocht waaraan door ruim tachtig wagens en groepen werd deelgenomen, waaronder ook "onze" eigen M lndansers.

Het beieren van de klokken van de nagebouwde St.Nicolaaskerk deed direct al denken aan de "oale grietze in n doarp". Het kerkje was helemaal "af" en zelfs compleet met galmborden in de toren, zoals die er in 1654 ook in zaten. Want dat was het voorbeeld wat nagemaakt is. Het jaar 1654 was symbolisch, omdat toen de banden tussen Metelen en Denekamp werden verbroken als gevolg van de verkoop van de Scholtenhof te Denekamp door het Stift Metelen aan Jonker Voet op Beugelscamp.

vriendschappelijke betrekkingen

Vier eeuwen nauwe betrekkingen waren aanleiding voor het initiatief van de Heimatverein Metelen om deze relatie met Denekamp in 1981 te hervatten via de Stichting Heemkunde Denekamp. Sindsdien zijn er over en weer vriendschappelijke betrekkingen aangeknoopt. Met de replica van de St.Nicolaaskerk is Metelen een monumentje rijker en de Stichting Heemkunde een bijzondere ervaring.

harde werkers

Een wel heel bijzondere beleving was het voor het groepje mensen van Heemkunde dat de klus geklaard heeft. Want je bouwt niet elke dag een kerk! De gebr. Brookhuis hebben het toch maar gefikst, samen met oud-schilder Herman Nolten. Gerard Brookhuis: "Aj dr eenmaal an begint, möjt ok of maakn".

teken van verbondenheid

De officiële overdracht van het kerkje aan de Heimatverein Metelen voor de bevolking aldaar was een week eerder al gebeurd ten overstaan van het voltallige bestuur van de Heimatverein o.l.v. voorzitter Paul Mensing. Lokatie was de imposante "bauernhof" van Schulze Lohoff. Door het voorlezen van de oorkonde door wnd.voorzitter Herman Benneker van de Stichting Heemkunde Denekamp werd de replica van de St.Nicolaaskerk verwisseld van eigenaar. Paul Mensing was zichtbaar ontroerd met het prachtige geschenk en verzekerde een gedenkwaardige plaats voor het kerkje, dat wordt gezien als een blijvend teken van verbondenheid tussen Metelen en Denekamp. Het kerkje heeft inmiddels een plaats gekregen in het molenmuseum in Metelen, dat staat achter het voormalige Stift Metelen, nabij de kerk.

heel veel dank

De werkgroep, die alles geklaard heeft, kan terugzien op een voortreffelijk georganiseerd karwei.waarbij alle benodigde (duurzame) materialen kosteloos zijn verkregen van plaatselijke ondernemers. Dit zijn: schildersbedrijf fa. Mensink, schildersbedrijf Benneker,(Brink), tuincentrum Oosterik, kwekerij Kuipers, aannemer Wintels, stoffengroothandel Hebetex, dakdekkersbedrijf Veldscholten, drankengroothandel IJland, Beierclub,Denekamp, gebr. Brookhuis en fa. Roeleveld-Rolink. De Stichting Heemkunde Denekamp is hen hiervoor bijzonder erkentelijk en wil hen daarvoor nog heel hartelijk danken. In een woord: gemeenschapszin!

H.Boink.

Even luisteren naar anderen
is zelden verloren tijd.

LANGS HET KANAAL

De rijkdom aan planten langs het Almelose kanaal, dat een half uurtje ten noorden van Denekamp zijn strakke lijn van west naar oost treft, is overstelpend. Schakelt men een aantal bos- en veenplanten uit, dan is er in de loop van het jaar ongeveer alles te vinden, wat elders verspreid in een wijde boog om het dorp groeit. Dat zou men aan de oevers van zo'n "cultuurproduct" eigenlijk niet verwachten. Maar wanneer men bedenkt, dat dit kanaal reeds in 1888 gegraven is, begrijpt men dat de flora ruimschoots gelegenheid heeft gehad, zich te vestigen op de plaatsen, waar de levensvoorwaarden voor elke vertegenwoordiger in het bijzonder het gunstigst waren. In de tweede plaats doorsnijdt het kanaal grondsoorten van uiteenlopend karakter: zand van bouwland en heide, moerasveen en keileem en zelfs tertiaire klei. En al naar de aard van de grond, waarvan de kanaaldijken zijn opgeworpen, kan men dus grote verscheidenheid in vegetatie op kleine afstand van elkaar aantreffen.

Nergens bloeit in het eind van mei de Cypres-Wolfsmelk rijker dan aan de helling van de dijk bij de Hunenborg in het Voltherbroek. Reeds Hermann Löns bracht deze goudgele pracht in verrukking, toen hij enige jaren vóór de oorlog gedurende enkele weken rust voor zijn geschokte zenuwen zocht in het stille Ootmarsum en dag in dag uit de wijde omtrek doorkruiste.

Waar ranken de broze stengels van *Galium mullugo* varleratum met hun witte sterrebloempjes-sluiers zich weelderiger door de stekerige bogen der bramen als bij het Har-seveld? En waar is de geur van het Echte Walstroo bedwelmender dan op de zandbulten bij de Dinkelwerken? Oude herinneringen aan bloeiende koffietuinen kwamen boven bij een Indische vriend, toen wij daar op een zoele zomernamiddag rondzwierven. Die geur wedijvert met die van de duizenden Nachtorchissen, die elders halverwege de waterspiegel en de dijk kruin in de voorzomer haar roomwitte bloemen openen. De Eenbes groeit in een bosje op keileem halverwege Weerselo, waar dus ook

het Klein Hoefblad geen vreemdeling is. In het Voltherbroek de Breedbladige Wespenorchis te midden van de zil-verwitte pluishoofdjes van de Scherpe Fijnstraal, die dan reeds in vrucht staat. Immigranten voegen zich bij de gevestigde flora; het vorige jaar diende zich voor het eerst het Fluitekruid aan op een plaats, waar de Bosch-Bloembies en wilde grassen en zeggen manshoog opschieten. De Watergentiaan is reeds van het westen uit doorgedrongen tot sluis 5 bij Weerselo, waar ook vierkante meters bedekt zijn met de rose kopjes van het Rozenkransje.

Aan de waterrand, met de voeten in het nat, een gordel van Gele-Lisch en Zwanebloemen, van wier pracht foto's maar een flauw denkbeeld geven en dan in een brede zoom, waar het water dieper wordt, de Witte Waterlelie, vergezeld door een enkele Gele Plomp.

Een opsomming van alles zou mij onmogelijk zijn en bovendien langdradig worden, maar komt en ziet en u zult zeggen: De helft was mij niet aangezegd. Ziet in mei de bloeiende bremstruiken, in juni de bedden van Vrouwenmantel, die nergens zo geweldig bloeit dan ten noorden van 't Singraven; de Maanvarentjes en de purperen tuilen van de Hemelsleutel; de gele aren van de Agrimonie en de blauwe van de Langbalige Ereprijs. Nu, in september, begint de Parnassia zijn fijngestrepte kelkjes met de schoongevormde nectariënkranstjes te vertonen en niet lang duurt het of het is overal op de vochtige hellingen wit, waar ge ook uw voet zet.

W.H.Dingeldein (+ 1940).

Alleen dan zullen mensen geheel en graag de plichten vervullen die zij hebben ten opzichte van de dieren, als het met hen zover is, dat zij de orde, zin en schoonheid van de natuur inzien, voelen en zich daarover leren verwonderen.

Uit (vertaald): Magazin für Westfalen 1798.

JANS EN HANNA OET T BROOK

Jans en Hanna dee woondn op n klean boerderiekn. Ze warrn al luk op joarn, doarum mossn ze wa kalm andoon, doar op ear kleane spulkn. Het was op nen markdag too Hanna â betied oet t ber was kleaijt. Jans sleup nog deur. Hee har den vergangn nacht nich vól sloapn, want hee was de leste tied zo benoawd en vól hoostn mos hee ook. Efkes laatr gung Hanna weerum noa de berstie en reup oarig har: Allo Jans opstoan t is toch markdag en oonzn veestapel mott luk anvuld wordn aans kom wiej dr gladndals oet. Wie mott noa t mark en n jonk bigkn haaln, dan kond n luk vedan. "Hanna, kaans doe dr nich alleen hen goan, want ik bin zo benauwd en heb n heeln nacht an t hoostn west. Ik kan hoast nich oet t ber kommn, zo kraank veul ik miej". "Niks met te maakn Jans, nich drammn, dr oet en de beste boks andoon, heurs doe dat?" En Jans har niks te koap. Hanna was baas, dee har de boks an. En too mos Jans zich wal oet de berstie kleain. Wat was hee anböstig, hee deu niks as hoostn en zag boont en blauw in zien gezicht. Hee sloffn noar de kökkn en heul zich met ene haand vast an de toafel en nam nen slok koffie. Bie n lestin slok kwam Jans weer an t hoostn. Hanna stun al met eare fiets in de haand te roopn van "Jans waar blifs doe toch, opscheetn. Temet krieg wie nog reagn en dr kan ok nog wal n grommelschoer kommn ok. Doarum, anmaakn, nich zeurn, doe mös die nich zo anstelln". Noa ziene hoostbuj kwam Jans zo zeek as hee was noa boetn strömpeln. O heer, o heer, wat is t toch nen toostaand, en noe möt ik miej ok nog op dee oale fiets kleaijn. Hanna stun a veurde niendeur. En t kleane kealkn kwam zo kraank ast was noa boetn. Het har ja niks te koap. "Jans, doe mös nich langer zo zeurn. Wiej mot anmaakn, anders zeent temet de meuiste bigkes dr oet. Ik goa veurop en doe mös flink achter miej fietsn en nich zo kwaakn". "Hanna nich zo har", reup Jans alsmer. Men Hanna dee pedeln har vedan en keek gin moal effn um of Jans wal achter ear an kwam. Nee, t jonge vearkn gung veur Jans. In de wiedtn zag Hanna de markt a. Biej n ingang ston ne zeilwaag met jonge bigkes. Ze smeeet de fiets teggn de

waag, nam nen jutezak en streed noar de zeilwaag en zeukn doadelik n meuste bigken dr oet en betaaln de koopman. "As de big het goot döt, kom ik de aandere wek dr nog een haaln", zei Hanna.

Wat krieske, wat krieske deu dat jonge vearkn. En zo bunn Hanna n jutezak um met dat jonge dearkn achter op n bagagedreager woar t bigkn onwies har vedan schreeuwn. Dat was ook gin woonder.

In de wietn zag Hanna pas dat Jans doar boont en blauw bie ne boam stön. "Woar blifs doe toch zolang, wat zeens toch nen zeur Jaans", reup Hanna. "Ik goa nich wieder, ik kan nich meer". "Ik heb n mooi klean bigken", zea Hanna dee toen ze bie m was veursleug om men effn bie t café "De mooie Vrouw" an te gaan. Doar zol Jans wat van opknappn, mean zee.

Hanna kwam natuurlik t eerste bie t café an en keek efkes um of Jans dr a ankwam. Joa in de wietn doar kwam Jans anroggeln en wat was hee benauwd. Hanna wus wa, dr kwam hoast gin meanske dat café veurbiej. Alle maarktlegungn dr wel effn an. Hanna zett n de fiets met bigke op de bagagedreagr teggn de muur. Ik goa dr noe vast in en zal veur diej ook was n luk bestelln". zea ze teggn Jans. Nee, nee, ik goa vedan, ik nem niks, ik bin nog zo kraank as t mear kann". "Goa noe met zeg ik diej". Jans zett n de fiets onder t caféraam en strompeln ok meer noar binn. Hanna gung regelrecht op t schap an en reup teggn den caféholler: "Baas doo miej nen borrel en ons Jans n visken". Mer Jans mocht t nich zeen.

Noa dat Hanna nen flinkn slok har nömmn, heurn ze boetn inees n onwies schreeuwn, t krieske van t jonge vearkn. Hanna bös t café oet en kon t bigke nich stil kriegn. En... as.... noe verd.... nich stil zeens, dan haal ik diej nog.... n gat an en ze trok n reem nog n luk an. t Wör ok echt stil en t meanske weer noa t schap. "Jans, doe hes ja nog niks van t viske gettn". "Och, Hanna, hoo kaans t vroagn, ik krieg t dr nich deur, et doe t mer op". En Hanna sleug t viske er ok nog bie achter.

"Vrouw", zea de caféholler, "t is better aj op t hoes an goat, Jans zöt er echt kraank oet". Hanna drunk n borrel dr oet en hölp Jans op de fiets en doar gung t op hoes an. Jans zea nog wal: "t Jonge vearkn is na stil, is t nog wal gezond?" "Better as doe, doe maaks dr ja niks van vedaag". As ze dan biejnoa bie de niendeur waarn reup Jans, zo zeek as hee was: "kiek toch ees noa

t bigke, t is zoa slap en t hef zoane rare kleur". En too trök Hanna n jutezak van t deerkn en doar völ t slap van n bagagedreager of en lag doar hartstikke dood.

"Jans, nich oaver inzittn", zea Hanna, "maak diej toch nich zo na dan goa wiej volgnde wek weer noa t maark".

"Hanna, schei oet, ik mag niks meer heurn, ik goa noa ber".

"Jans, dat dös mer, wis nich eerst ne plak stoet hebbn?"

"Alleen n luk water, ik heb na döst, ik kan veuln dak koorts heb", meann Jans. "Noe hes dr genug ofzeurt vandaag, ik kom voort wal, eerst effn t doade dearke begravn".

Zo was t dag west um nich te vergettn. Too Hanna weer in t hoes kwam van t begraavn, van dat jonge beeskn, dat gin lang leavn har had, gung ze efkes noa n kraankn Jans hen kiek en vreug: "hoo is t noe?" Mear Hanna kreeg nen schrik, Jans zea niks..... Och, dach ze hee zal wal slim meun wean van t fietsn.... en gung too efkes noa de kökkn, luk koffie zett. Doar zal hee wal weer van bieje kommn. Mer too ze terug kwam met n half köpke vol, schrök Hanna toch wal. Ze schuddn Jans dan an n schölder en trök m an aarm. Hanna vleug hals oaver kop noa eare noästn noaber, dee kenn wal kraanke leu, want hee har zölm twee breurs lang kraank had.

Dee gung doadelik met. Noaber veuln ees an zienn pols.

"Hanna, dit kear is t wal eanst, doar möt doadelik nen dokter bieje kommn". n Noaber gung doadelik noa t weenkelke in de noaberschap um n dokter te belln.

"Hoe is de kleur dan", vreug n dokter. "Dat zak oew wa gauw zegg, onwies benauwd en hee möt ook slim hoostn".

n Dokter har Jans wal earder onderzocht en kenn Jans doarum wal good. Dee har dan ok meteen de pestoor mer belt en zegt dat dee wal met n dokter in n auto kon.

n Noaber bracht dat bod oaver dat ze alle twee wal heel gauw zoln kommn. Too Hanna dat har heurd, dat t met Jans op t leste leup, gung zee op n draf noa de berstie um te kiek hoo t met Jans was en vreug: "Jans hoo hes t now?"

"Kraank, slim benauwd en ik kon hoast nich mear proatn".

Hanna vleug noa de melkkamer en greep doar n witkwaast met nen emmer witkalk en streed zo bieje Jans in de berstie en begun de berstiemuur te wittn. "O, Hanna, wat dös toch noe? Schei oet, schei oet, ik kan t nich hebbn, ik kan ja gin oam mear kriegn, ik zun zo kraank". Mer Hanna streek deur en zea: "Jans, wer stil temet koopt de pestoor en wil die bedeenn. En dat kan zoa nich, t zöt

ter oet as ne zwiennstal. Nich meer zeurn, t is zo gebeurd, nog eene stie".

Hanna kon nog net n kwast en n kalkemmer achter t gedien van de sloapkamer schoevn. Mer Jans wör hoo langer benauwder en blauw en wit tegeliek.

Doar kwam pestoor en n dokter tegeliek de sloapkamer van Jans binn'n. Zea n dokter: "Ik wist wel dat t niet lang meer met Jans zou duren, maar zo gauw had ik niet gedacht. Het is hier ook erg benauwd en er heerst hier een wat sterke lucht". Hanna: "Och dokter, dat koomp van Jans ziene medezienn". Dokter wol m nog eavn onderzoekn, mer dat kon nich mear. Jans zien oademhaling was a hoast of-loopn.

Nog een keer zuchn e deep en Hanna reup niks as: "O heer.. o heer,... dat zal toch wa nich waar wezzn".

Mer de pestoor en n dokter wasn nog net op tied west. Jans had noe de eeuwige röst.

E.Bos-Hermelink.

Dit was een verhaal dat mevrouw E.Bos-Hermelink in haar dagboek heeft opgeschreven toen ze een jaar de wijkzuster in Tubbergen moest vervangen. Het is haar toen verteld door een boer.

Oog hebben voor je naaste betekent niet iemand nauwlettend in de gaten houden. Het is gewoon wat vriendelijke aandacht voor elkaar.

OP ZOEK NAAR DE GLIMWORM

Er zullen weinig mensen zijn die het geluk hebben gehad om de glimworm te zien te krijgen. Dat is ook wel begrijpelijk, want deze lichtgevende kever is een nachtdier. Zo gauw het donker wordt kruipen de wijfjes tussen de grasstengels omhoog om met hun lichtgevende achterlijf de mannetjes te lokken, die in tegenstelling tot de wijfjes wel kunnen vliegen.

Ik herinner me nog goed de eerste kennismaking met de glimworm (*Lampyris noctiluca*). Zo'n twintig jaar geleden werkte ik elke zaterdag in Denekamp bij boer Eppink (Bodden Kuper) op de plaats waar nu de nieuwbouwwijk Janskamp bebouwd is. Wat mij bezielde om hartstochtelijk mee te helpen om de varkensstallen uit te mesten, de knollen te trekken en te assisteren bij het melken van de koeien is niet helemaal duidelijk. Maar ik had veel plezier in het boerenwerk en kon veel leren van mijn kameraad Jan, die hier woonde. Bovendien had hij een heleboel zusters.

Op een mooie zomerdag in juni hadden we het hooi van het land gehaald en op de hooizolder gebracht. "Vele handen maken licht werk", moet de boer gedacht hebben. Het zweet stroomde van je gezicht af op die warme zolder en meestal werd er ook flink geklierd en gesmeten met balen hooi, waarbij je met moeite op de benen kon blijven staan. Wat ben ik blij dat ik dat allemaal mee heb mogen maken, want tegenwoordig komt er geen mens meer aan te pas en hoeft het gras niet meer droog te zijn voordat het geheel machinaal tot kuilvoer verwerkt wordt.

Toen het hooi op de zolder lag en we in de grote keuken wat aangesterkt waren met rijstepap en pannekoek met brood, hielden we op een keer een speurtocht. Het was inmiddels al een uur of negen, als een kleine groep vooruit ging om het spoor d.m.v. pijlen op de weg uit te zetten, die met de schoenen of met een stok in de zandweg langs het kanaal Almelo-Nordhorn gekrasd werden. Een paar honderd meter voor de grens verstopten wij ons in de bosjes langs het kanaal. En nu maar wachten op de achtervolgende groep. In de verte hoorde je ze al aankomen en door het teken op

de weg wisten ze dat we ons ergens in de buurt verstopt hadden. Het werd al een beetje donker als we gezamenlijk, arm in arm, over de volle breedte van de weg al zingend weer huiswaarts keerden. Maar plotseling trok een lichtje in het gras langs het kanaal mijn aandacht. Het bleek een glimworm te zijn.

Even bleven we staan kijken naar het betoverende ietwat groen getinte lichtje, dat geproduceerd werd door de ongevleugelde vrouwelijke kever.

Deze gezelligheid en vooral ook de ontmoeting met de glimwormen zijn mij altijd bijgebleven. Deze herinneringen kwamen onlangs weer boven, bij het kanaal Almelo-Nordhorn. Ik was erg benieuwd of na twintig jaar nog steeds de glimworm langs het kanaal zou zitten. Op vrijdag 23 juni 1989 wou ik het weten. Ik ging die avond op de fiets langs het kanaal om op diezelfde plek te gaan kijken. Eerst een hele poos niets, maar plotseling zag ik er weer een, vlak bij de waterkant, maar van de dijk af duidelijk te zien. Het moet natuurlijk wel eerst bijna donker zijn om ze te kunnen zien. Ik hoop dat niemand het in zijn hoofd haalt deze kevers te vangen of iets dergelijks, want er zijn nog maar weinig plekken waar ze voorkomen.

De organen die het licht van de glimworm produceren zitten in het achterlijf, vooral in het zesde en zevende segment bevindt zich de lichtgevende stof "luciferine" genaamd. Wanneer deze stof in verbinding komt met zuurstof ontstaat er licht. Merkwaardig is dat bij deze verbranding praktisch geen warmte ontwikkeld wordt.

De vleugelloze wijfjes die meer op wormen lijken (vandaar glimworm) klimmen tegen de grashalmen op en lokken de mannetjes door sterk te lichten. Het mannetje wordt 1,2 cm en het ongevleugelde wijfje 1,8 cm. Lichtgevende mannetjes vliegen vooral aan het eind van juni op warme dagen in het donker. Uit de eieren komen roofzuchtige lichtgevende larven. Deze overwinteren, waarna ze zich in mei verpoppen (popstadium acht dagen). De volwassen kevers eten niet, ze teren op hun vetvoorraad en gaan tenslotte dood.

J. Bruns.

KLOPJES

Toen enige leden van de werkgroep geschiedenis enkele maanden geleden een gesprek hadden met de heer Reerink (van de mól in Oldenzaal) vertelde hij ons ondermeer het volgende verhaal, wat ons interessant genoeg leek voor publicatie in dit blad.

De meisjesnaam van mijn moeder was Gezina Hendrika Engbertink. Ze is geboren 29 januari 1883 en gestorven 22 februari 1988. Ruim 105 jaar is ze geworden.

Zondagsmiddags gingen we altijd bij haar op bezoek. Op een zekere dag vertelde ze: "Nu zijn ze de melkfabriek (in Oldenzaal-H.A.) aan het afbreken en ik heb die ook nog zien bouwen". Ik dacht bij mezelf: dat is toch niets bijzonders, dat heb ik zelf ook nog gezien, de fabriek is namelijk in 1928 gebouwd.

Maar toen vertelde ze verder, dat bij de Plechelmusbasieliek de oude pastorie eveneens werd afgebroken en dat ze ook die nog had zien bouwen. Dat was in de tijd, vertelde ze, dat ze nog bij Gelderman werkte. "Ik was niet meer zo erg jong toen ik voor het eerst bij Gelderman ging werken. Dat kon niet omdat mijn zuster Trui vaak ziek was en ik dan thuis moest helpen. Als we dan werkten en we tussen de middag pauze hadden gingen we nog wel eens de stad in. Op een zekere dag zag ik dat ze met de pastorie aan het bouwen waren. Reef heeft die nog gebouwd, dat weet ik zeker.

Bij Gelderman werkte ik in de aandraaijerij evenals mijn zuster Trui, het was er wel leuk, maar ik werkte toch niet graag in de fabriek. Plezier hadden we er wel, we waren daar slechts met "vrouwleu" en we zongen de hele dag". "Wat zongen jullie daar dan zoal?" "Altijd 'fiene leedkes'". "Fiene leedkes bie Gelderman in 't febriek, hoe kwam dat dan?" "We mochten niks anders zingen".

Bij Gelderman en dan geen andere liedjes mogen zingen dan Marialiedjes en dergelijke? Dat vond ik toch maar raar. "Ja," vertelde ze, "dat zat zo. We hadden twee klopjes op de zaal: de grote klok en de kleine klok en die deden daar de lakens uit. Van die twee mochten we alleen

"fiene leedkes" zingen. De kloppen hadden ook nog een groot Mariabeeld achter de machine. We konden blijkbaar wel mooi zingen, want een van de heren Gelderman "n grootn" werd die genoemd, maakte elke dag een ronde door de fabriek. Wanneer we aan het zingen waren, als hij de zaal bij ons binnenkwam, dan keek hij overal naar. Maar het ging hem niet om wat er te zien was, nee hij treuzelde wat langer omdat hij het gezang van ons mooi vond. Want wanneer we niet zongen, dan smet hij hier en daar een voet neer en beende met grote passen de afdeling door en was zo weer verdwenen."

Mijn zuster Trui, die dus ook bij Gelderman werkte, was vroeger vaak ziek en dan zei men: "den Moatmans Trui, den wordt ok nig old, den is zo vaak zeek". (Engelbertink werd ook wel Maatman genoemd). Maar Moatmans Trui is wel 103 jaar oud geworden en ze is enkele jaren geleden gestorven in Denekamp, waar ze woonde in het bejaardenhuis. Men noemde haar ook wel "bir-Trui". Tot zover de moeder van Reerink uit Oldenzaal. Tot zover ook het verhaal van de heer Reerink.

H. Asma/Th. Schopbarteld.

Uit: Weekblad voor Oldenzaal e.o.
16 april 1926.

STEENEN VOORRADI
eerste en tweede soort
G. H. BEKHUIS,
1e soort Scheeps- en Aanmaakturf
aan de loods aan het kanaal
Nerdhorische straat
Blauwe Harde Turf
Turfhandel **DENEKAMP.**
v.h. O. M. van Blanke.
P.B. Tevens alle soorten
164. **STEENEN**
1926 werkruimte op monster.

JOHAN SPEKHORST VERTELT OVER HET KANAAL ALMELO-NORDHORN (2)

de grond langs het kanaal

Of er als gevolg van de kanaalaanleg boerderijen zijn verdwenen of verplaatst weet ik niet. Wel weet ik dat verschillende boeren veel grond zijn kwijt geraakt. Het weiland bijvoorbeeld, dat achter ons huis ligt, liep vroeger helemaal verder door, tot over wat nu het kanaal is; op oude kaarten is dat nog wel te zien. Die weide was toen eigendom van Wienk, onze buurman en als ik zo schat is hij toen minstens de helft ervan kwijtgeraakt. Bij Wienk had je vroeger ook een rechte weg, die "Wienk-waagn-weg" werd genoemd. Via deze weg kon je op Singraven komen. Die weg is ook onderbroken met de aanleg van het kanaal. Boeren als Mollink, Horsthuis, Westerhof en Bodden-Kuiper zijn nogal wat cultuurgrond kwijtgeraakt, want het was natuurlijk lang niet alleen woeste grond, waar het kanaal doorheen werd gegraven. En behalve voor het kanaal zelf was er ook grond nodig voor de bermen en wegen aan weerszijden. Of ze vroeger nog rekening hebben gehouden met een verbreding van het kanaal zou ik niet kunnen zeggen, maar achter de dijken ligt aan beide kanten nog wel een strook grond ter breedte van 10 à 15 meter, die ook eigendom is van de provincie. Die stroken zijn grotendeels bebost, maar ze horen nog helemaal bij het kanaal. Bij Singraven sluit die strook aan bij de bossen van het landgoed, daar valt het ook helemaal niet op. De bomen en struiken die er staan zijn niet aangeplant, het is allemaal "opslag". Vroeger werden die beboste stroken geregeld gekapt. Damhuis Graats was er 's winters nogal druk mee. Het ging er net zo mee als met het hakhout in een wal bij de boeren, als dat 15 à 16 jaar oud was, werd het gekapt en later schoot het dan weer op. In latere jaren hebben ze bewust hier en daar wat berken en eiken laten staan, maar ook deze zijn uit "opslag" voortgekomen. De Amerikaanse eiken langs de weg zijn wel gepoot. (Herman Kamphuis, die ook bij dit gesprek aanwezig was en ongeveer 65 jaar oud is, kan zich nog herinneren dat in zijn jongensjaren de bomen nog zo klein waren dat ze nog

geschud konden worden om er de meikevers uit te halen. H.A.). Die bewuste eikebomen heeft men zelf gekweekt uit gezaaide eikels, op een speciaal stuk land dat ongeveer halverwege ligt tussen ons huis en de Dinkelonderdoorgang, tegen de bossen van Singraven. Dat stukje land was het zogenaamde "telgenheukske".

onderhoud van kanaal en bermen

Vroeger woonde bij vrijwel elke brug iemand, die een bepaald kanaalvak moest onderhouden. Wassink woonde bij brug 15 en moest het stuk onderhouden vanaf de brug in de straatweg Denekamp-Nordhorn tot aan de Duitse grens. Voor het gedeelte tussen de Nordhornsestraat en "onze" brug aan de Ootmarsumsestraat was Wolbert verantwoordelijk en van ons tot aan Damhuis had Webbink, die bij de Hunebrug woonde het onderhoud. Ze moesten alles schoonmaken en maaien, ook voor de bermen en wegen waren ze verantwoordelijk.

In latere jaren waren er nog maar twee hoofdkanaalwerkers. Dat waren Frans Groener, die de zorg had voor het gedeelte van Almelo tot Reutum en Damhuis, die het stuk van Reutum tot aan de grens onder zijn beheer had. Damhuis hoefde het werk niet alleen te doen, hij had assistentie van vier man en dat waren Dekkers' Toon (wanneer hij niet teveel huisslachtingen had) Teunke en Hannes Beijerink, broers van de brugwachter en van Plaankn Johan (Johan Groener).

Eens per maand kwam vroeger de technische ambtenaar uit Almelo en dan hield hij samen met de mensen, die voor het onderhoud zorgden, bij ons een werkbespreking, omdat we bij ons toen nog een cafeetje hadden. Dan kwamen ze allemaal: Wolbert, Webbink, Wassink en anderen die aan het kanaal werkten. Die technische ambtenaar uit Almelo was behalve voor het kanaal ook verantwoordelijk voor de provinciale wegen in zijn district.

Voor al het maaien en verwijderen van het riet en andere waterplanten uit het kanaal was steeds een heel karwei, dat twee maal per jaar moest gebeuren. De mannen hadden altijd lieslaarzen aan, want vaak stonden ze een eind in het water. Het gemaaide werd op de kanten gegooid.

Ik verbaas me er iedere keer weer over, dat momenteel de planten op de kanaaldijken de gehele zomer moeten blijven doorgroeien en dan pas worden gemaaid en afgevoerd, om de diverse soorten planten te behouden. Vroeger werden de bermen twee keer per jaar gemaaid, de rommel werd op de kant gegooid en toch kwamen alle soorten planten elk jaar trouw weer terug.

De hogere kanten werden ook wel eens gemaaid door de omwonende boeren, die later het gemaaide als hooi binnenhaalden.

In het voorjaar kwam Graats Damhuis met zijn hele ploeg van vier man om de hele berm langs het kanaal af te branden.

In het Agelerbroek liepen altijd ganzen, die daar de kanaalbermen kort hielden. Wanneer je daar langs kwam, liep je de kans dat de ganzen je letterlijk bij de benen namen of grepen. De boeren daar hadden allemaal dezelfde soort ganzen.

Een eind verder woonde Westerik, die de geiten die hij hield, ook langs het kanaal liet lopen. In die streken waren de kanaalbermen bijna altijd kaal en daar waren de "onderhoudsmannen" maar wat blij mee.

Uitgebaggerd werd het kanaal nooit, behalve daar waar de Dinkel eronder doorgaat, daar waren wel eens problemen.

In 1903 werd de Dinkel onder het kanaal doorgeleid, daarvoor stroomde het Dinkelwater er gewoon door en in die tijd waren er elke winter moeilijkheden. Dat gedeelte van het kanaal slibte elke winter dicht.

Een zekere Kloosterman moet de Dinkel-onderdoorlaat in die jaren gebouwd hebben. Naar men vertelde was hij er met veel poeha aangekomen. Zo van: dat werkje, dat kikker-slootje dat zou hij wel even opknappen, maar hij ging er wel aan failliet. Waarschijnlijk had hij de Dinkel alleen in de zomer gezien, bij een lage waterstand.

Aan het kanaal, nabij de Dinkel stond vroeger een zwart schuurtje met daarin een grote fornuispot. In die pot verwarmde Damhuis het water, waarmee hij 's winters, wanneer het flink vroom, de schutten ijs-vrij moest proberen te houden. Wanneer het ging dooien moesten de schutten direct omhoog om het Dinkel-water door te laten. Als

jongens waren we altijd boos wanneer Damhuis met die schutten zat te trekken, want dan liep er vanaf de kant water op het ijs van het kanaal, waar wij wilden schaatsen.

Tot zover het verhaal van Johan Spekhorst dat is opgetekend door

H. Asma.

(Het laatste deel verschijnt in de volgende editie van 't Onderschoer).

wandeling in de herfst

De natuur is stil
De bomen ontdoen zich
van hun zomerdracht
blad voor blad.

Een goudgeel tapijt groeit
Door de kalende boom
een matte zonnestraal.

In de lucht
een groepje vogels
Hoop!
De lente komt, weer.

Madeliefje (*Bellis perennis*)

"Belles" betekent lief, aardig, mooi en "perennis" het hele jaar door. Dat wil dus zeggen dat het een mooi bloempje is, dat het hele jaar door bloeit.

Dit bloempje heeft vele namen. In Twente en de Achterhoek wordt het nog al eens mariabloempje genoemd. Zo vertelde men elkaar dat het madeliefje ontsproten zou zijn uit de tranen, die Maria vergoot tijdens de vlucht naar Egypte. Een oude legende verhaalt waarom aan de witte lintbloempjes van onderen rode vlekjes zitten. Toen Maria bezig was dit bloempje als patroon te verwerken in het weefsel, dat voor het kindje Jezus bestemd was, prikte zij zich in de vinger en de druppels bloed vielen op het patroon, vandaar die rode vlekjes.

W.A.J. Nijhuis.

OM BIJ DE HAND TE HEBBEN

Stichting Heemkunde Denekamp

't HEEMHOES

Kerkplein 4, 7591 DD Denekamp;
tel.(05413) 4656.

't Heemhoes is het informatie-
en documentatiecentrum voor
heemkunde in Denekamp.

Geopend:ma/vr 9-12 en 14-16;
bovendien di 19.00-22.00 uur
en wo 18.30-21.30 uur.

Beheerder: J.A.den Ouden; tel.
privé (05413) 2800.

Administrateur: J.Zanderink;
tel. privé (05413) 2106.

Bibliothecaresse/Archief:
mevr.Th.Asma-ten Broeke; tel.
privé (05413) 2434.

BESTUUR

C.C.M.Hamers, vice-voorzitter;
H.Boink,secretaris; H.J.Asma,
penningmeester; H.A.Benneker;
H.A.Meek; W.A.J.Nijhuis; J.A.
den Ouden; G.J.Tijscholte en
S.Wynia.

SECRETARIAAT

Diepengoor 16, 7591 BW Dene-
kamp; tel.(05413) 2261.

AANMELDEN DONATEURS

Aanmelden van donateurs kan
bij 't Heemhoes of secreta-
riaat. De kosten zijn per
jaar minimaal f.15,-. Hogere
bijdragen zijn van harte
welkom.

BANK/GIRO

ABN-bank te Denekamp; reke-
ningnummer: 59.57.16.547;
gironummer bank: 801424.

Postgironummer: 5565614.

werkgroepen

WERKGROEP BEHEER EN ORGANISATIE

H.C.M.Boink-Wagenvoort, Die-
pengoor 16, 7591 BW Denekamp;
tel.(05413) 2261.

WERKGROEP BIBLIOTHEEK EN ARCHIEF

Th.Asma-ten Broeke, Willem
Wegewartstraat 1, 7591 TZ
Denekamp; tel.(05413)2434.

WERKGROEP BOERDERIJENONDERZOEK

H.Nolten, Bromeliastraat 50,
7591 XV Denekamp; tel.(05413)
3435.

WERKGROEP DIALECT EN FOLKLORE

J.A.den Ouden, de Roerdomp 42,
7591 JB Denekamp; tel.(05413)
2800.

WERKGROEP DIAPRESENTATIES

W.A.J.Nijhuis, Kasteellaan 4,
7591 PT Denekamp; tel.(05413)
1453.

WERKGROEP EXPOSITIES

H.Boink, Diepengoor 16, 7591
BW Denekamp; tel.(05413)2261.

WERKGROEP FLORA EN FAUNA

H.A.Meek, de Plevier 7, 7591
JJ Denekamp; tel.(05413)3095.

WERKGROEP GENEALOGIE

G.J.Tijscholte, Damweg 16,
Tilligte; tel.(05412) 1447.

WERKGROEP GESCHIEDENIS

H.J.Asma, Willem Wegewart-
straat 1, 7591 TZ Denekamp;
tel.(05413) 2434.

WERKGROEP MANUSCRIPTEN

S.Wynia, Oranjestraat 20,
Denekamp; tel.(05413) 1986.

Stichting Heemkunde Denekamp

Sinds 20 juni 1975 is er in Denekamp een heemkundegroep, welke tot haar werkterrein kan rekenen het gebied van de gemeente Denekamp.

Heemkunde wil zeggen de kennis van het eigen heem, de eigen omgeving, de streek waarin men woont. Voorts wordt hiermee aangeduid de kennis van zeden en gebruiken en van de opvattingen en overleveringen van de bevolking in verband met de aard van het land. Onder heemkunde verstaan we ook de zorg voor monument en landschap.

De doelstelling hierbij van de Stichting Heemkunde Denekamp is om door studie en onderzoek het verleden te analyseren en daarover te publiceren. Hierdoor wordt getracht waardering te wekken voor wat in de gemeente Denekamp door de natuur en de vroegere cultuur tot stand is gekomen. Met het verleden dat daarmee tot leven is gekomen wordt de dag van vandaag mede gestalte gegeven. Het aangeven van de toekomstige ontwikkeling wordt immers mede bepaald door de wetenschap, dat kennis van het verleden niet kan worden gemist, want in het verleden en het heden ligt de toekomst besloten.

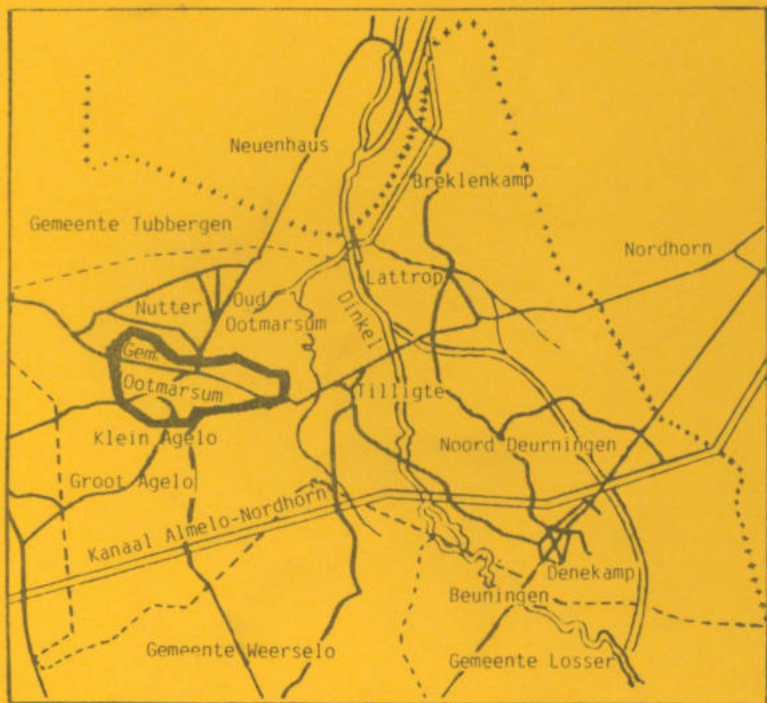
Om deze doelstelling te verwezenlijken heeft de Stichting Heemkunde Denekamp verschillende werkgroepen. Daarnaast is er het zestig pagina's tellende contactorgaan 't Onderschoer, dat vier keer per jaar verschijnt en kosteloos wordt toegezonden aan de donateurs. Voorts worden enkele keren per jaar bijeenkomsten en excursies gehouden voor de donateurs.

De donateurs hebben alle gelegenheid mee te denken en mee te praten over allerlei zaken die de stichting aangaan.

De Stichting Heemkunde beschikt over een eigen huisvesting, in 't Heemhoes, het informatiecentrum voor heemkunde. Hierin is het archief en de bibliotheek ondergebracht. Tevens vinden hier de werkbijeenkomsten en vergaderingen plaats. Boeken kunnen door de donateurs kosteloos worden geleend, waarvoor een catalogus beschikbaar is.

Hebt u belangstelling om mee te denken of ergens actief aan mee te doen, dan is dat mogelijk door lid te worden van een van de werkgroepen, zoals geschiedenis, flora en fauna, dialect en folklore. De adressen staan hiernaast. Nadere inlichtingen hierover zijn te krijgen op 't Heemhoes, waar u geheel vrijblijvend kunt binnenlopen.

GEMEENTE DENEKAMP

De kaart geeft het werkgebied weer van de Stichting Heemkunde Denekamp. Binnen deze gemeente ligt de gemeente Ootmarsum, zoals u kunt zien. De gemeente Denekamp heeft een oppervlakte van 8840 hectare en telt ruim 12.000 inwoners, welke wonen in de volgende kerkdorpen en buurtschappen (de vroegere marken): Denekamp, Noord Deurningen, Lattrop, Breklenkamp, Oud Ootmarsum, Nutter, Groot Agelo, Klein Agelo en Tilligte.